MUSTJALA KIRIVÖÖD

Foto: Sandra Urvak

Mustriskeemide koostaja: Tiia Artla

MUSTJALA KIRIVÖÖ – TRADITSIOON JA TÄHENDUS

Mustjala naise rõivakomplekti juurde kuulus villane, mõõgaga kootud vöö, mis oli ühtaegu praktiline ja pidulik ese. Vöö seoti ümber keha mitme kihina ning selle otsad pisteti vöökordade vahele. Vöö hoidis riideid, markeeris taljet ning oli oluline osa nii argipäeva- kui pidurõivastusest.

Kõige tavalisem oli punane vöö – selle värv sümboliseeris elujõudu ja kaitset. Pidulikel puhkudel, eriti kirikus, kanti seejuures rikkalikult kirjatud mustrilisi vöid. Erinevate värvide ja mustrite kooskõla peegeldas kandja käsitööoskust ning küla meistrite loomingut.

Vöö ehitus ja värvid

Mustjala vööd eristuvad oma tugevate värvide ja selge ülesehitusega mustripinnaga.

- **Laius:** keskmiselt 5,2 cm
- **Pikkus:** umbes 245 cm
- **Otsad:** palmikutesse punutud, sageli südamemotiiviga
- **Kirjalõngad:** 15–33 (enamasti 23–27)
- **Värvid:** punane, roheline, must, tumesinine, roosa
- **Muster:** rombid ja diagonaalid, sümmeetriline ja korduv
- **Südamelõng:** punaste vööde keskmes roheline; tumedatel punane või roosa

Vööd kooti tavaliselt pleegitatud linase põhjaga. Sinise taustaga Mustjala vöid muuseumides ei tunta.

Mustrid, meistrid ja oskused

Ühevärvilisi punaseid vöid kooti kodudes, kuid Mustjala külas tegutses ka erioskustega vöömeistreid, kes lõid mitmekirjalisi ja keeruka mustriga vöid. Rombi- ja ruudumotiivid seostusid rahvakunstis viljakuse ja kaitse sümboolikaga.

Muster kandis edasi nii esteetilist maitset kui tehnilisi oskusi – kirjalõngade kooskõla, diagonaalide rütm ja äärekirja plokilisus loovad Mustjala vöödele iseloomuliku julgelt kontrastse ilme.

Mustjala vöötüübid läbi 19. sajandi

Mustjala vööde arengut on võimalik jälgida värvide ja mustrite muutumises.

1. **19. sajandi I pool – varasemad punasüdamega vööd**. Kitsad plokilised ääred, jämedam lõng ja lihtsam värvijaotus: punane keskmes, kõrval roheline ja must.
2. **19. sajandi II pool – tumedakirjalised rohelise südamega vööd** Valdavalt mustad ja sinakad toonid, südames rohelised lõngad.
3. **19. sajandi keskpaik – tumedad vööd pehme punase südamega** Loodusvärviga värvitud punased lõngad, rohelised kõrvaltoonid ja üksikud tumesinised detailid.
4. **19. sajandi II pool – uuemad säravpunase või roosa südamega vööd** Värvid muutuvad erksamaks, vööotsad punutakse hoolikalt palmikutesse, vahel kõrvuti kinnitatult.
5. **Hilisemad punase keskkirjaga vööd**. Säravpunane keskosa helerohelisega ääristatud; musta-sinise või musta-rohelisega plokiline äärekiri.

Vöö kandmine ja roll riietuses

Vöö oli riietumise keskne element, mis sidus kokku kogu rõivakomplekti.

- **Mitmekordselt ümber keha**: vöö keerati tihedalt ümber piha, jättes esiküljele ühtlase mustrivööndi.
- **Põllepaelad selle peal**: Mustjala rõivastuses seoti põllepaelad alati vöö peale, mitte alla.
- **Seeliku ja kuue juures**: punane kirjatud vöö sobis kirikukuuega; triibulise seelikuga kasutati hiljem ka nahkvööd.

Vöö funktsioon oli ühtaegu praktiline, dekoratiivne ja sümboolne – see tähistas valmistaja oskust, kandja staatust ning kogukonna esteetilist traditsiooni.

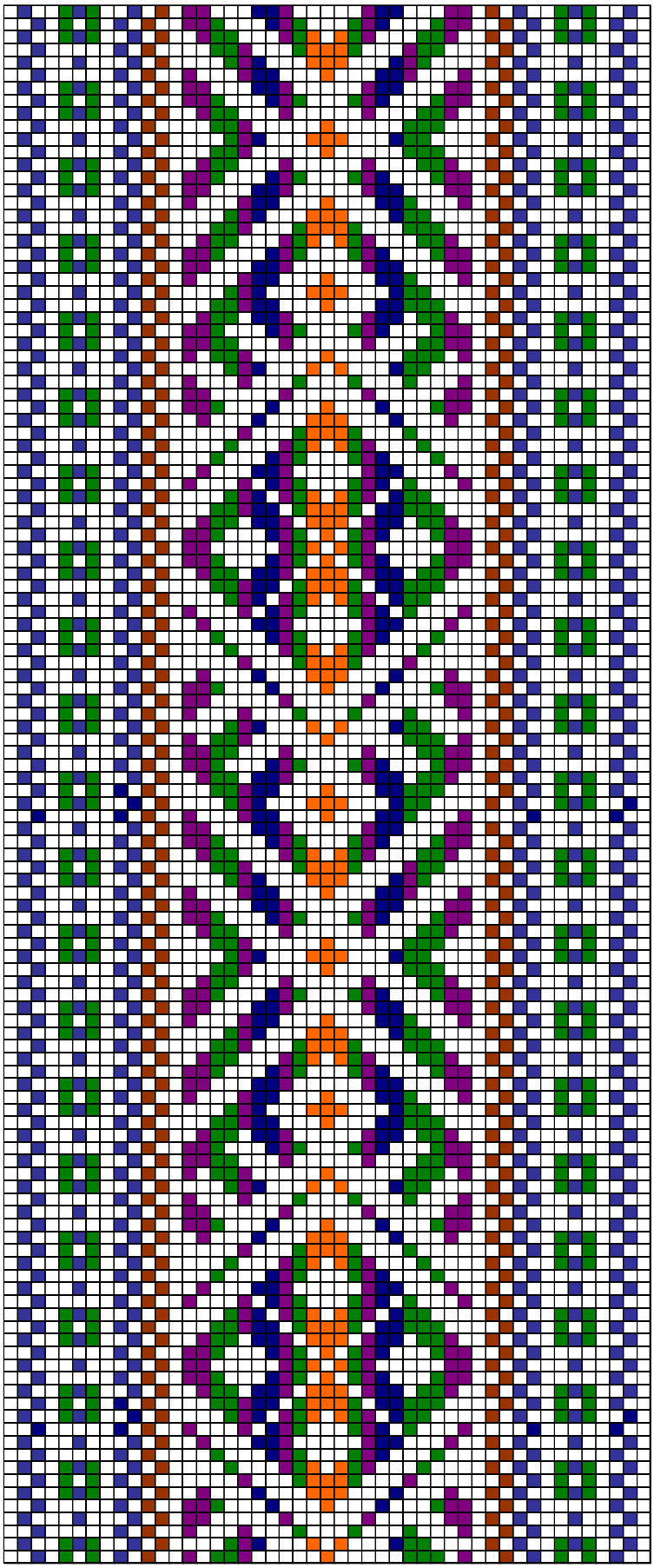

MUSTJALA

1. MUSTJALA

- **Materjal:** oranž, roheline, potisinine, lilla ja pruun villane lõng, taustalõim linane.
- **Mõõdud:** 4,5 x 280 cm, 10 cm narmad viies palmikus.
- **Rakendus:**

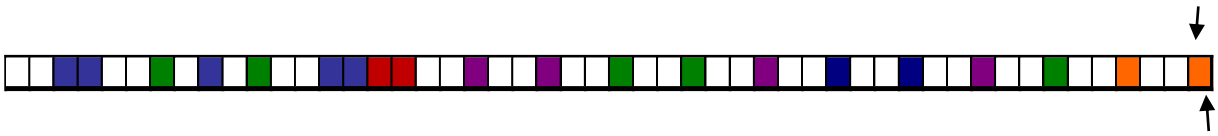

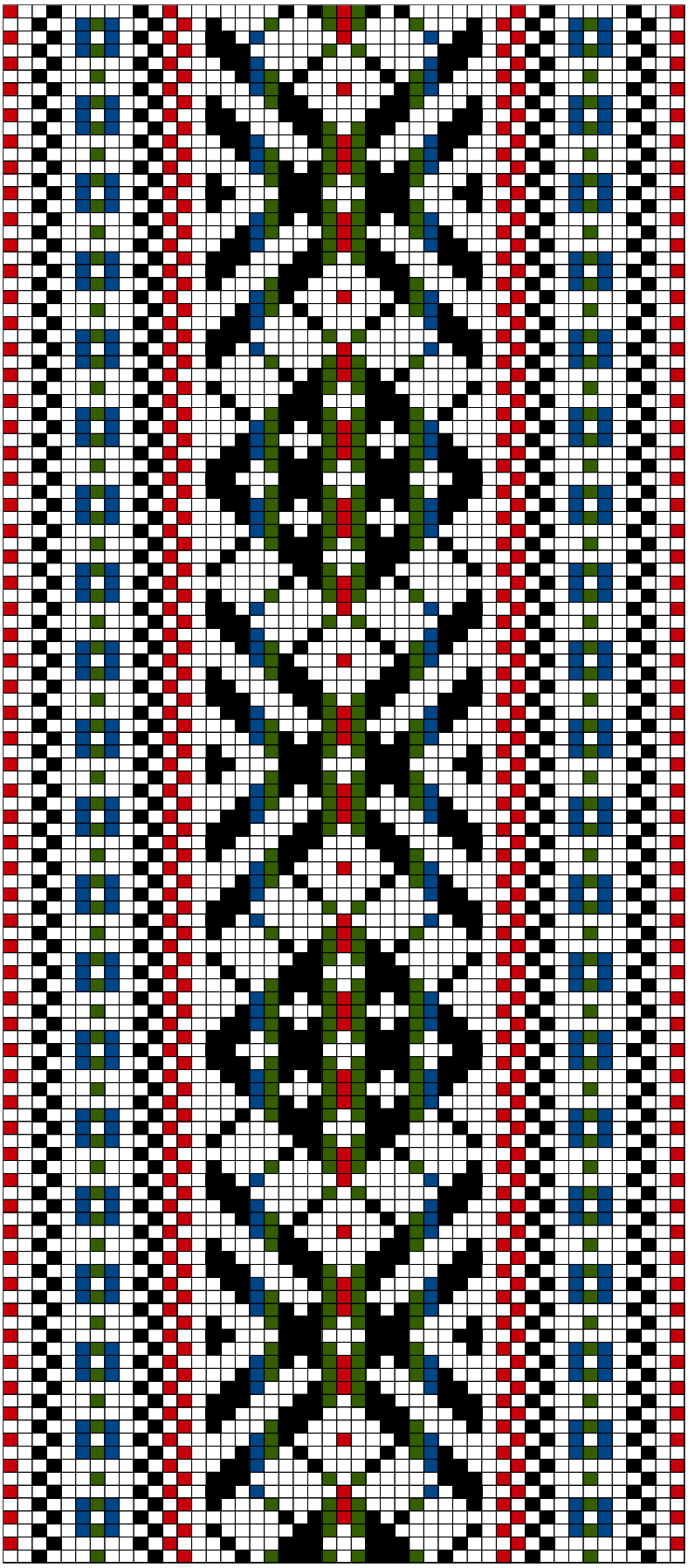

MUSTJALA ERM A 290:849

2. MUSTJALA ERM A 290:849

- **Materjal:** punane, roheline, must ja hallikassinine villane lõng, taustalõim ja kude valge linane.
- **Mõõdud:** 4,3 x 72 cm (vöökatke), narmad viies kokkuõmmeldud palmikus.
- **Kirjeldus:** Vöö on pärit vöötükkidest kokkuõmmeldud laudlinast, mis kuulus paruness Stackelbergile Maasikul.
- **Rakendus:**

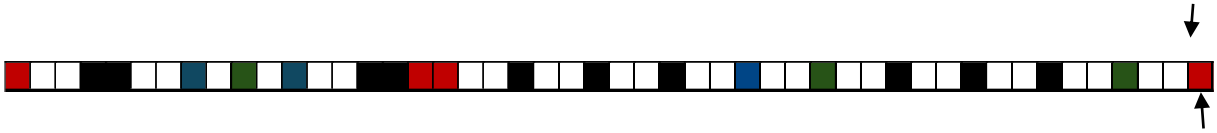

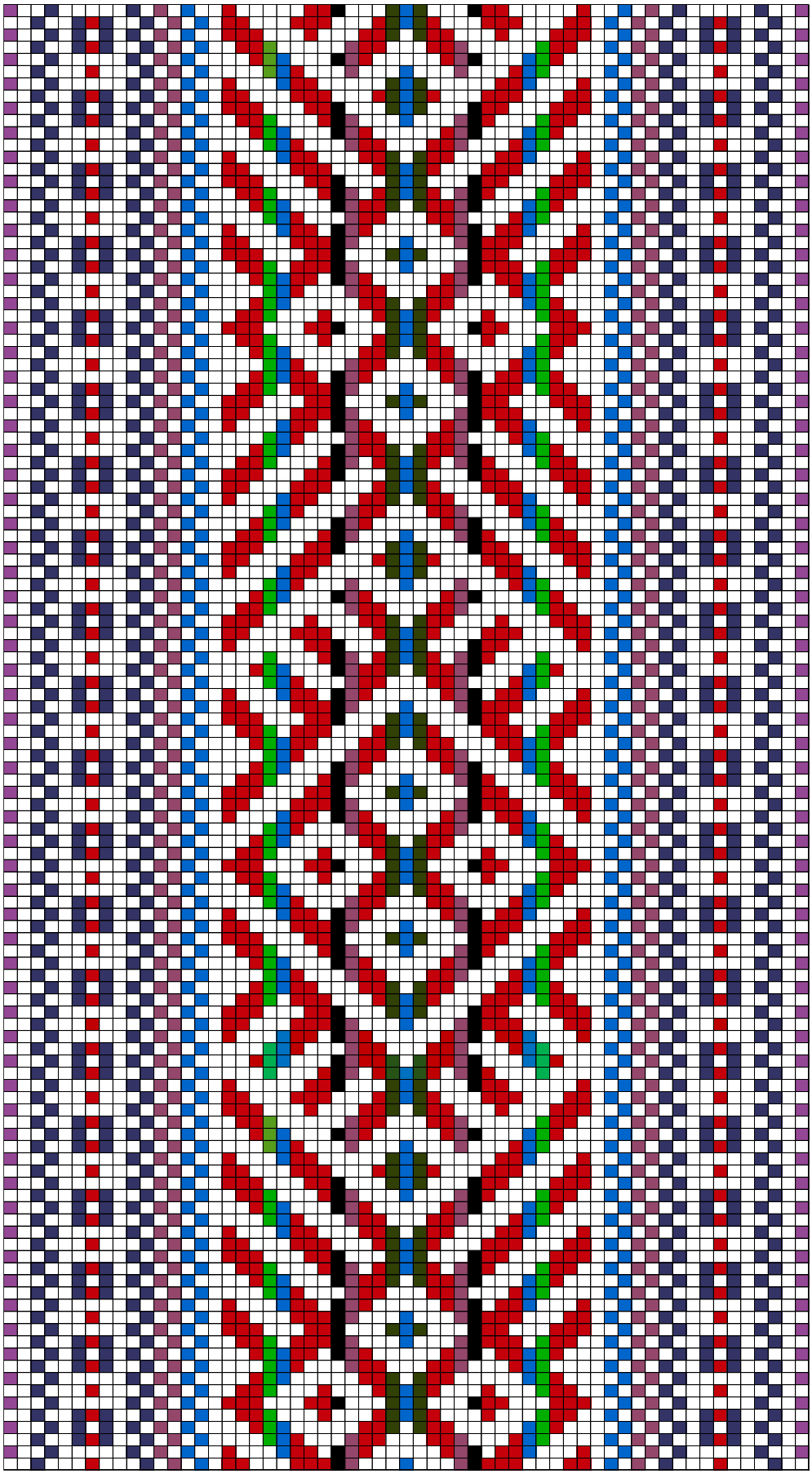

MUSTJALA ERM A 290:856

3. MUSTJALA ERM A 290:856

- **Materjal:** telliskivipunane, heleroheline, tumeroheline, must, lilla, roosakaspruun, helesinine ja tumesinine villane lõng, taustalõim ja kude valge linane.
- **Mõõdud:** 4,8 x 100 cm (vöökatke), narmad 6-s lahtises palmikus.
- **Kirjeldus:** Mustjala khk, Võhma k.
- **Rakendus:**

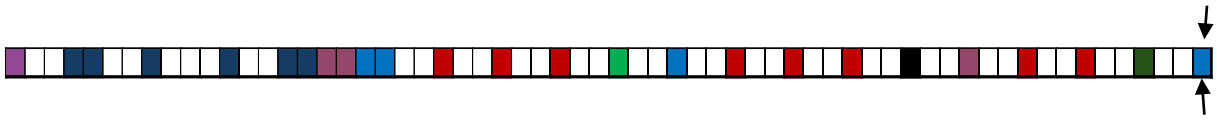

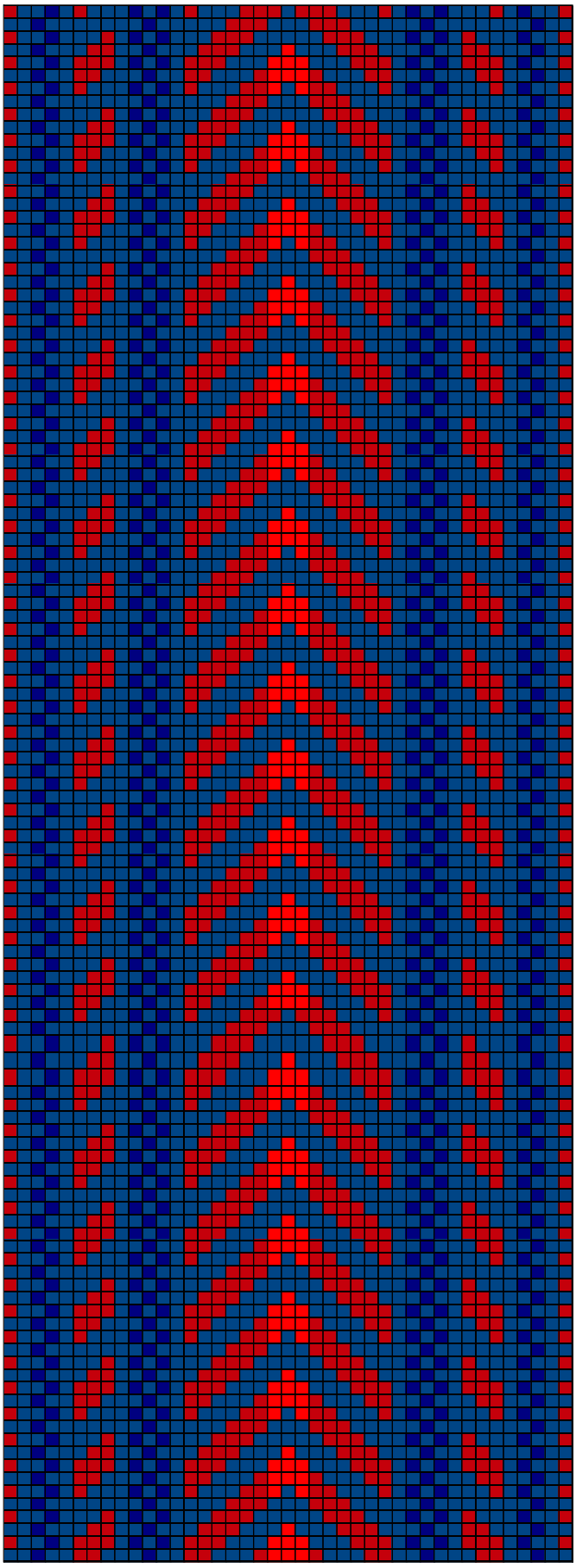

MUSTJALA ERM A 509:1440

4. MUSTJALA ERM A 509:1440

- **Materjal:** telliskivipunane, punane ja tumesinine villane lõng, taustalõim ja kude sinine linane.
- **Mõõdud:** 4,7 x 77 cm (vöökatke).
- **Kirjeldus:** Mustjala khk, Võhma k. Saadud 1920.a. Vöö kudus taluperenaine Reet Suits.
- **Rakendus:**

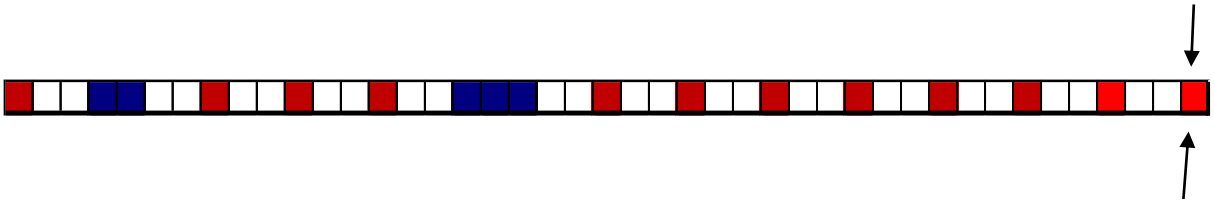

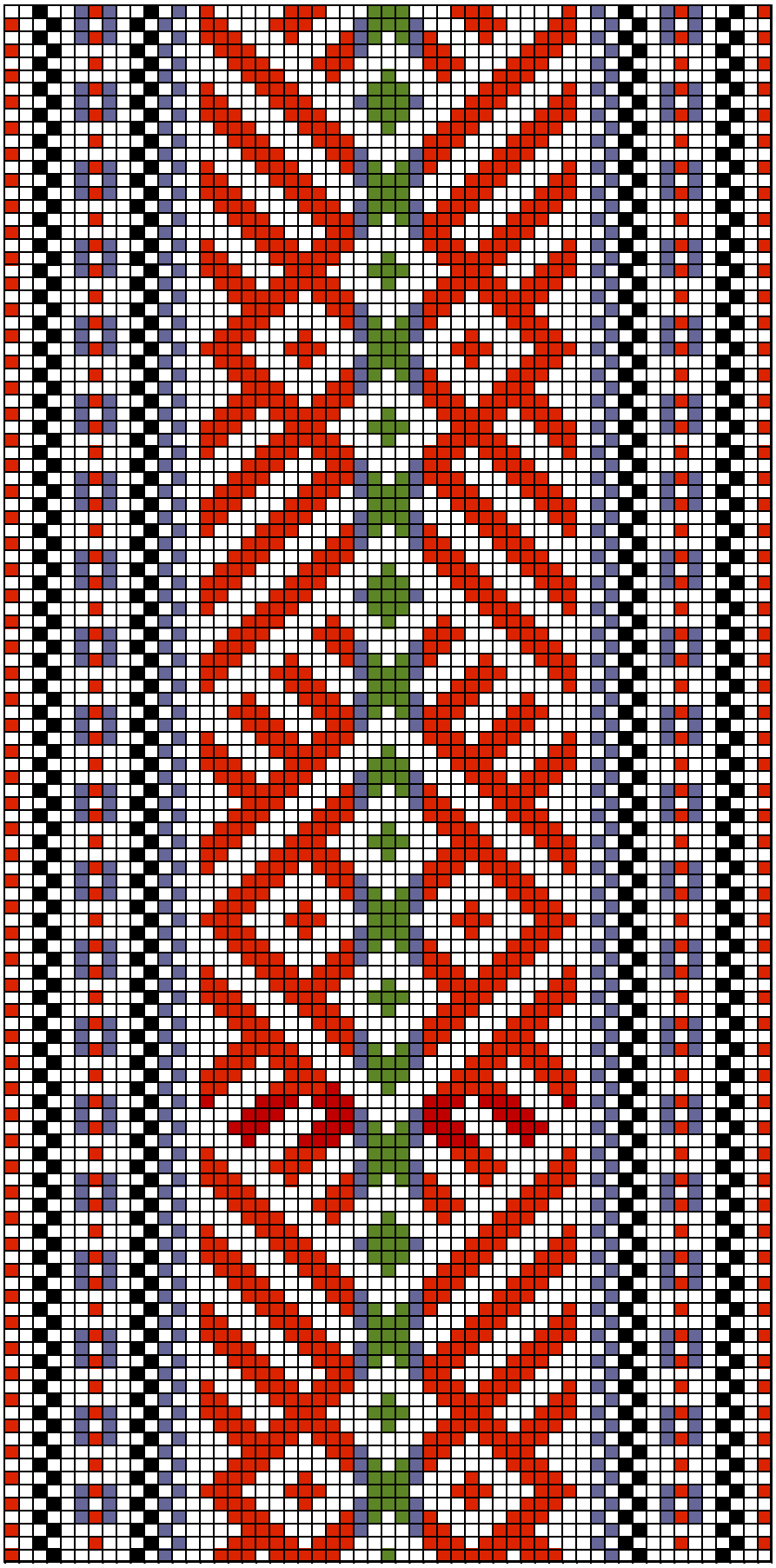

MUSTJALA ERM A 290:855

5. MUSTJALA ERM A 290:855

- **Materjal:** punane, roheline, must ja sinine villane lõng, taustalõim ja kude linane.
- **Mõõdud:** 4,8 x 100 cm (vöökatke), narmad 7-s palmikus.
- **Kirjeldus:** Mustjala khk, Võhma k.
- **Rakendus:**

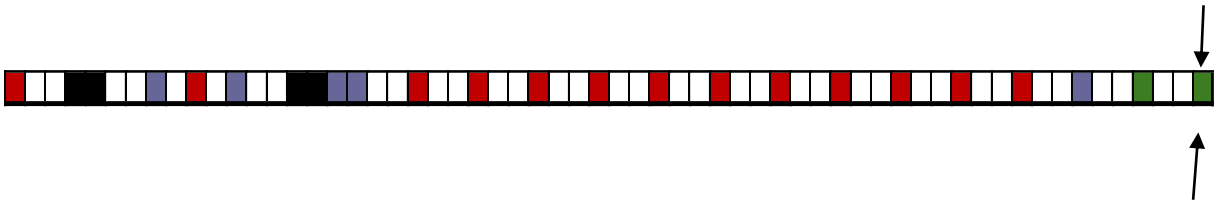

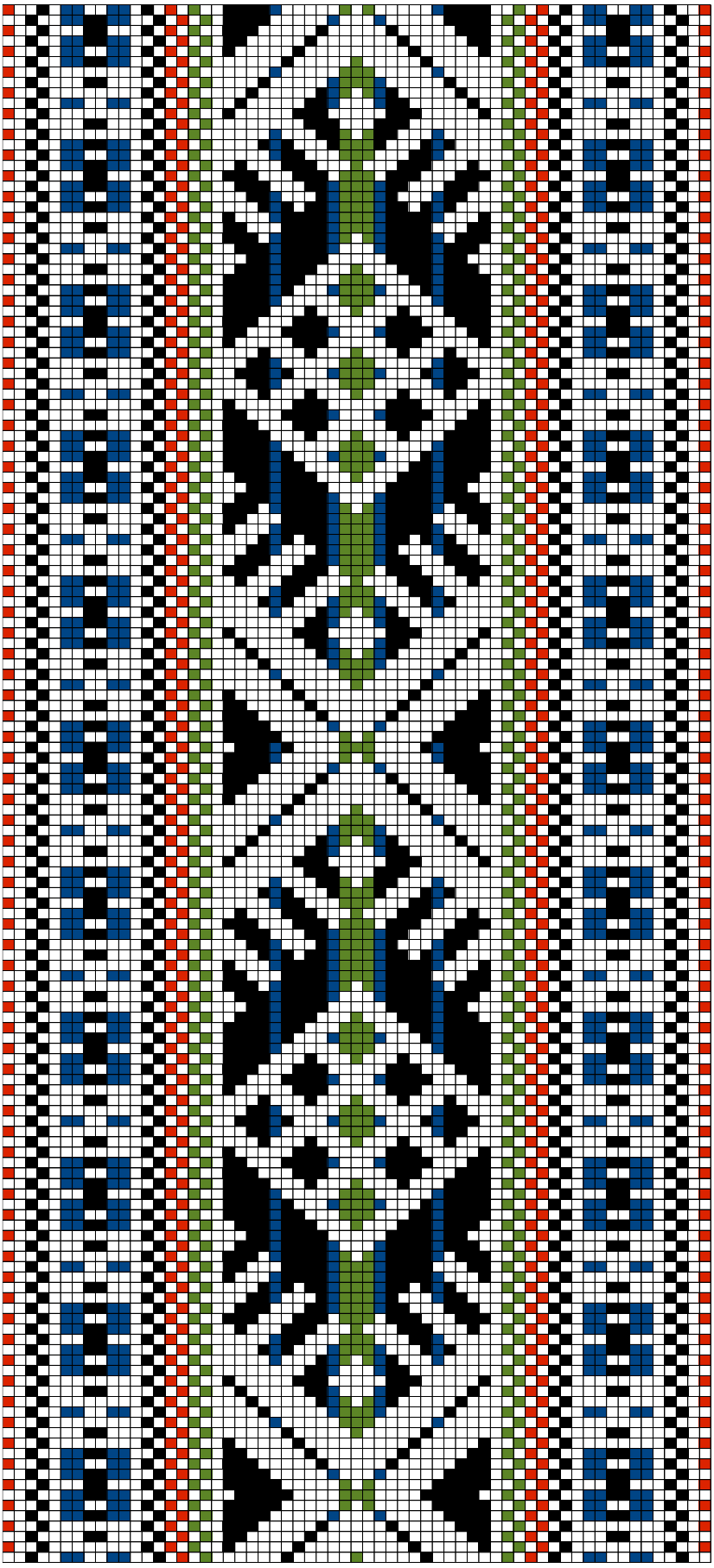

MUSTJALA ERM 12306

6. MUSTJALA ERM 12306

- **Materjal:** punane, roheline, must ja sinine villane lõng, taustalõim ja kude linane.
- **Mõõdud:** 5,5 x 250 cm, narmad 5-s kinniõmmeldud palmikus.
- **Kirjeldus:** Vöö saadud M.Reinult Mustjala khk, Ohtja k 1913.a. Vöö vanus siis 45.a.
- **Rakendus:**

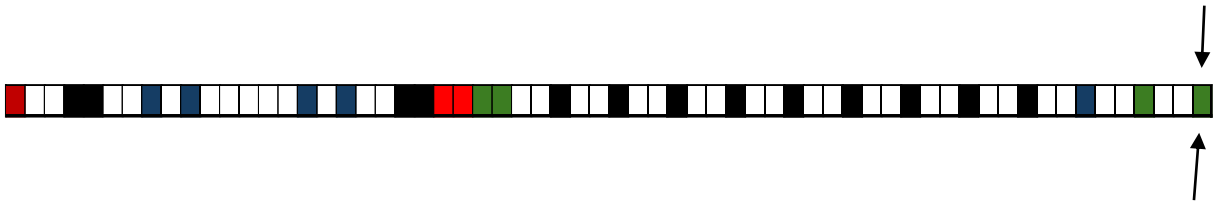

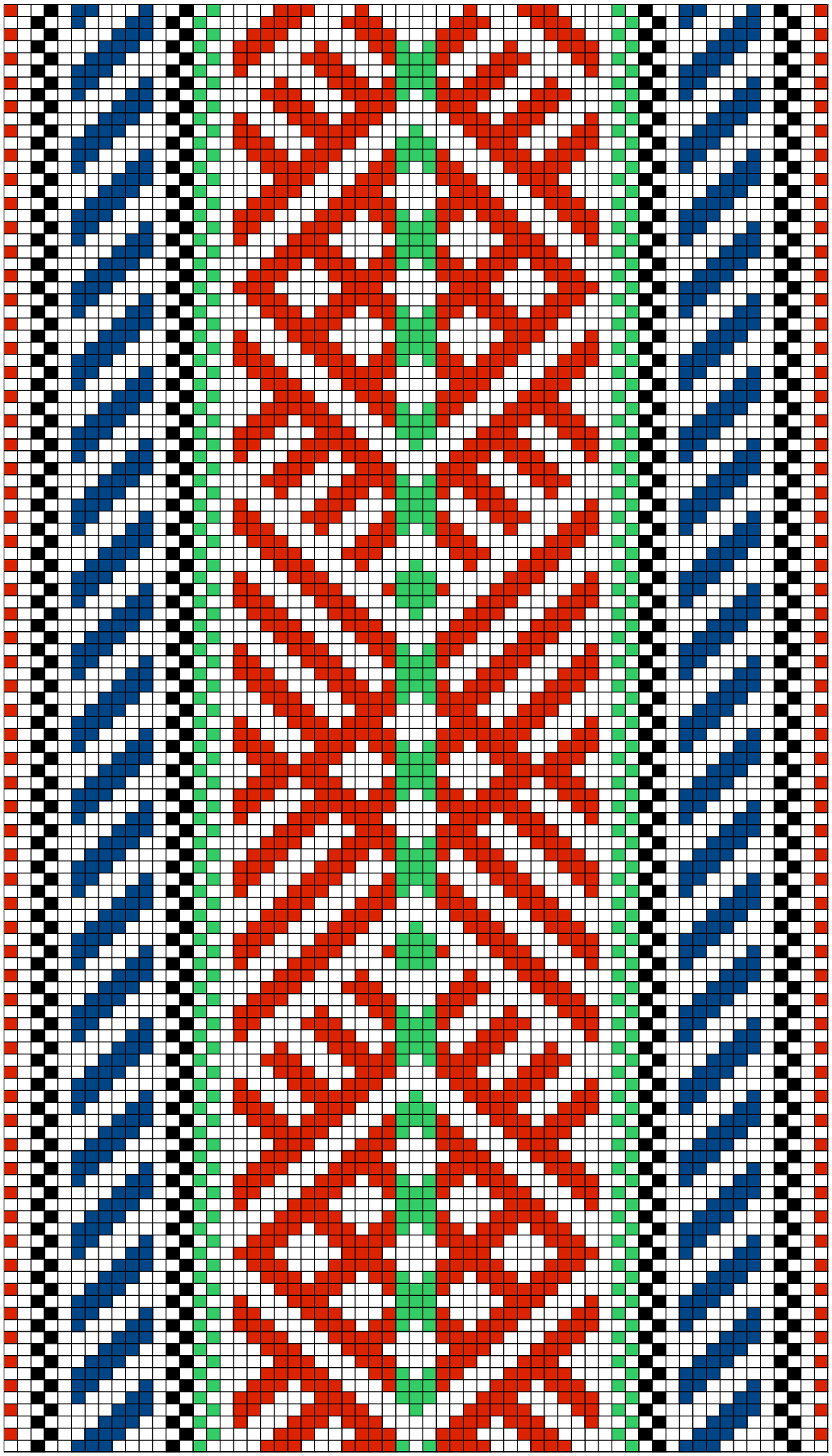

MUSTJALA ERM A 290:852

7. MUSTJALA ERM A 290:852

- **Materjal:** punane, heleroheline, must ja sinine villane lõng, taustalõim ja kude linane.
- **Mõõdud:** 6,3 x 126 cm, narmad 6-s palmikus.
- **Kirjeldus:** Mustjala khk, Võhma k.
- **Rakendus:**

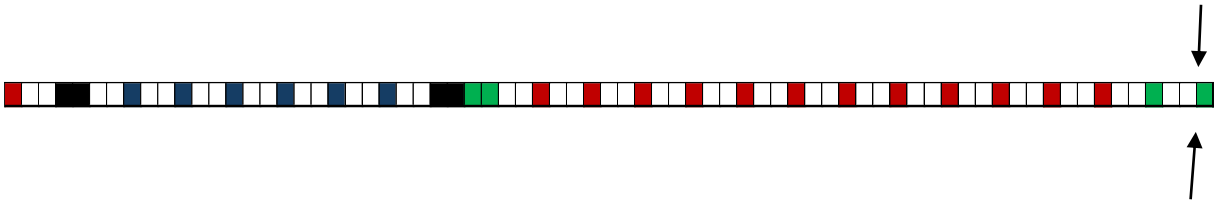

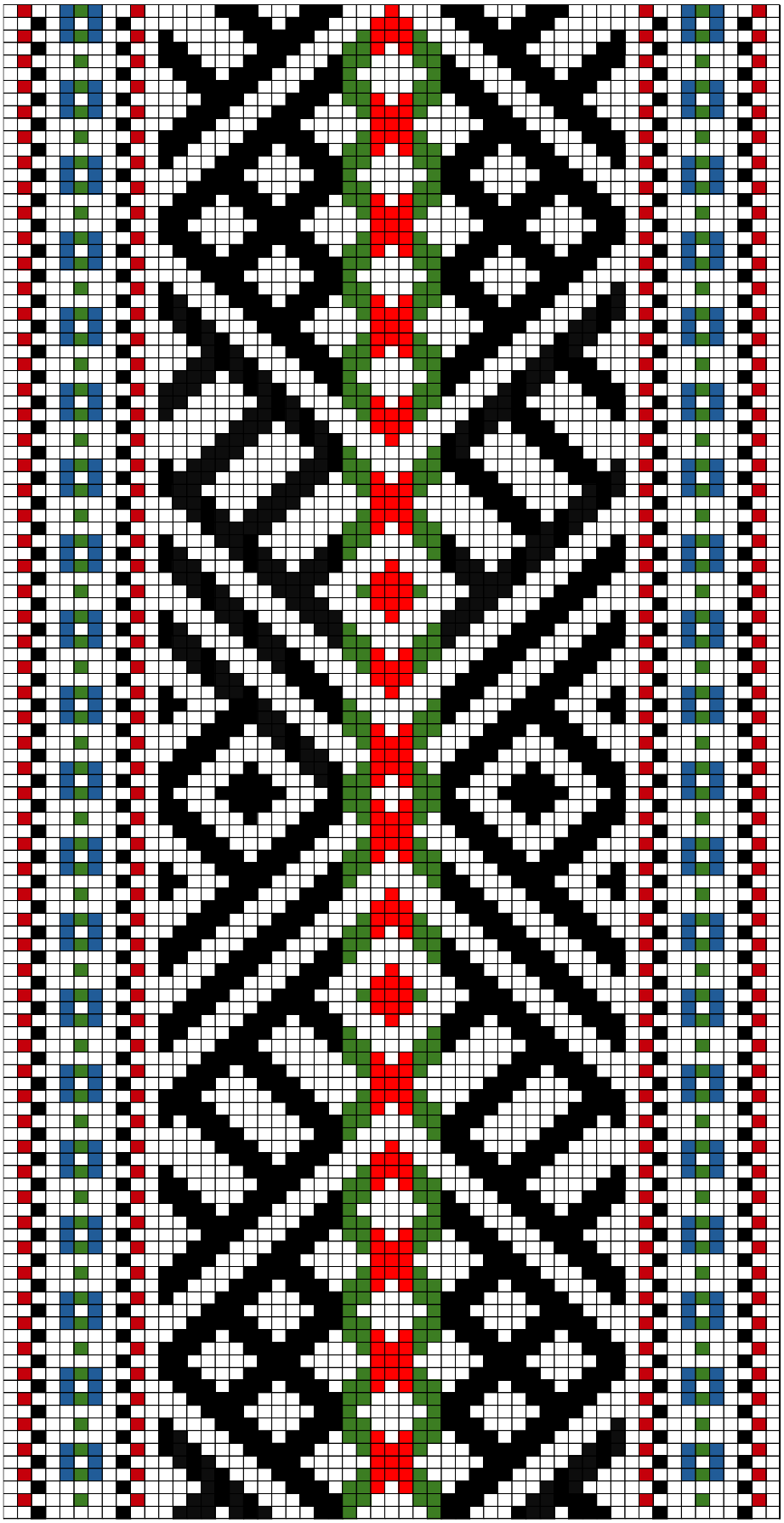

MUSTJALA ERM A 290:819

8. MUSTJALA ERM A 290:819

- **Materjal:** Punane, roheline, sinine ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:** 5,5 x 244 cm, narmad 13 cm viies palmikus otsad ühendatud.
- **Kirjeldus:** Võhma küla, Mustajala khk.
- **Rakendus:**

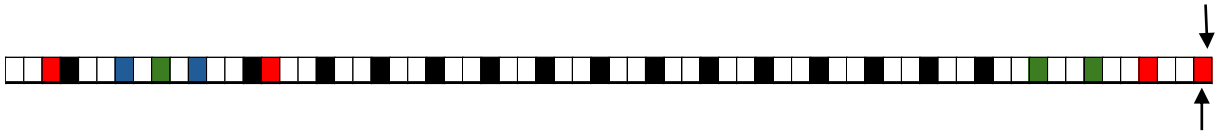

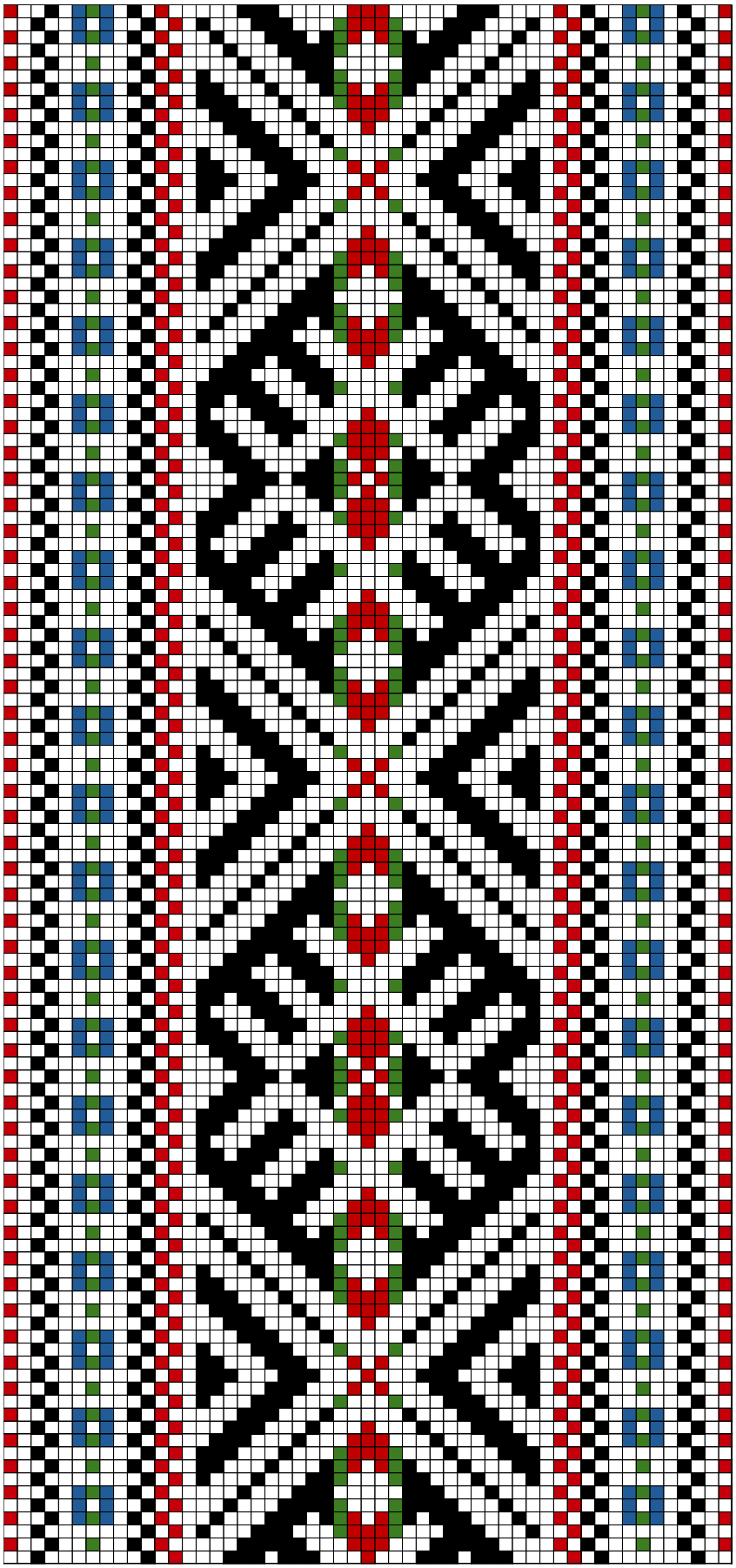

MUSTJALA ERM A 290:854

9. MUSTJALA ERM A 290:854

- **Materjal:** Punane, roheline, tumesinine ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:** 4,7 x 214 cm, narmad 2,5 cm seitsmes palmikus otstest ühendatud.
- **Kirjeldus:** Mustjala.
- **Rakendus:**

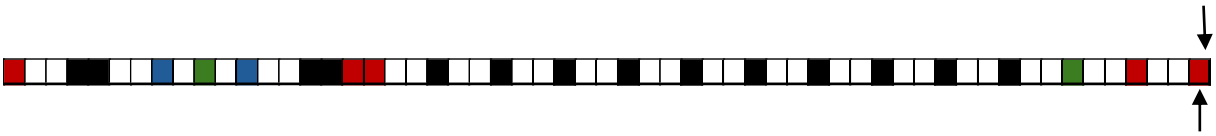

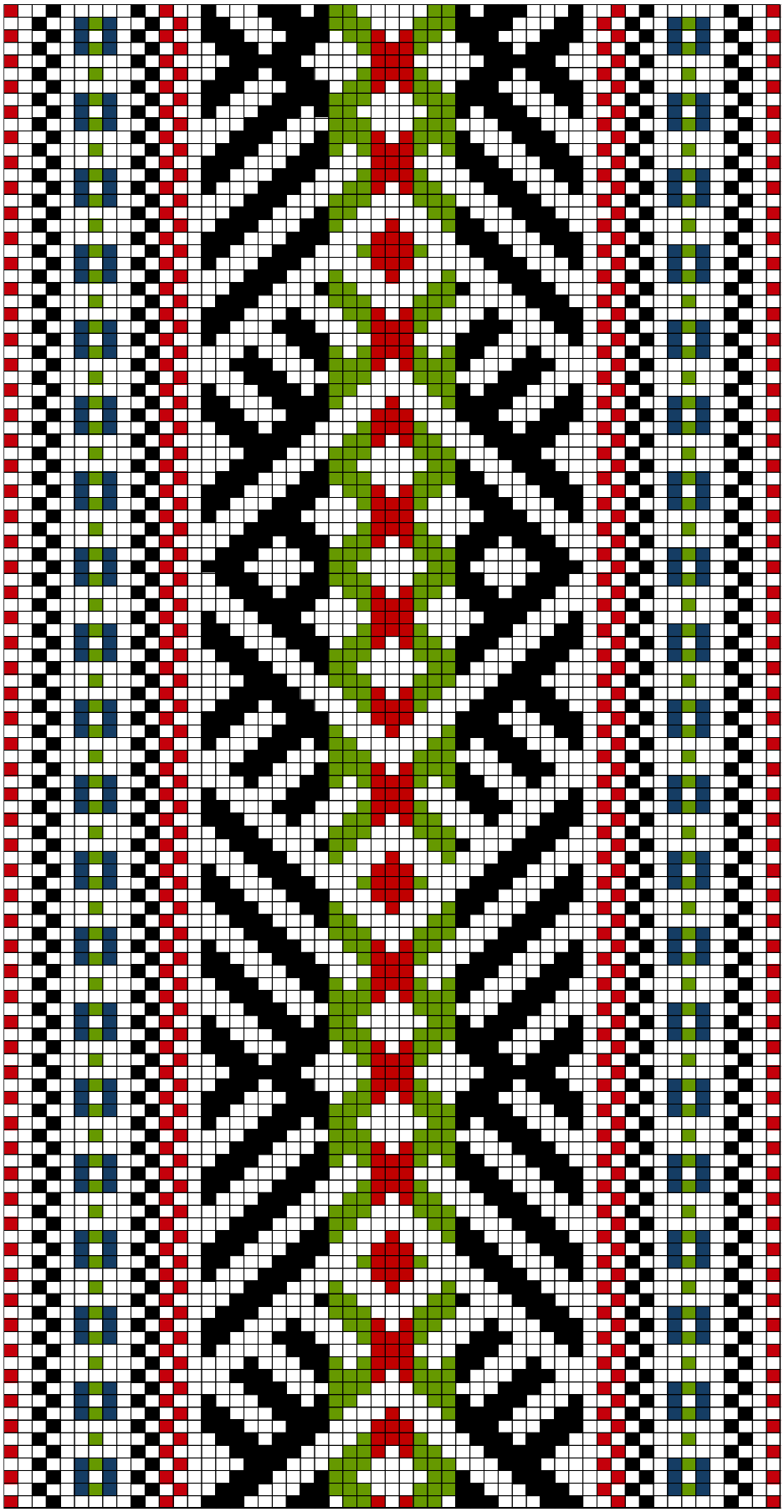

MUSTJALA ERM 5451

10.MUSTJALA ERM 5451

- **Materjal:** Punane, hele samblaroheline, tumesinine ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5,2 x 17 cm (katke), narmad 1,8 cm.
- **Kirjeldus:** Mustjala.
- **Rakendus:**

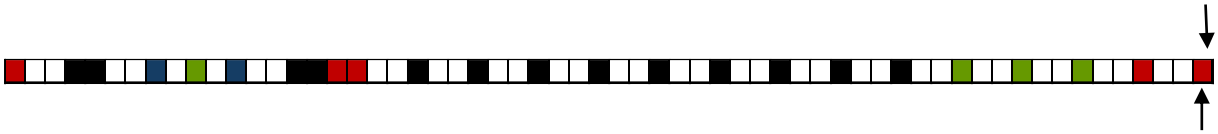

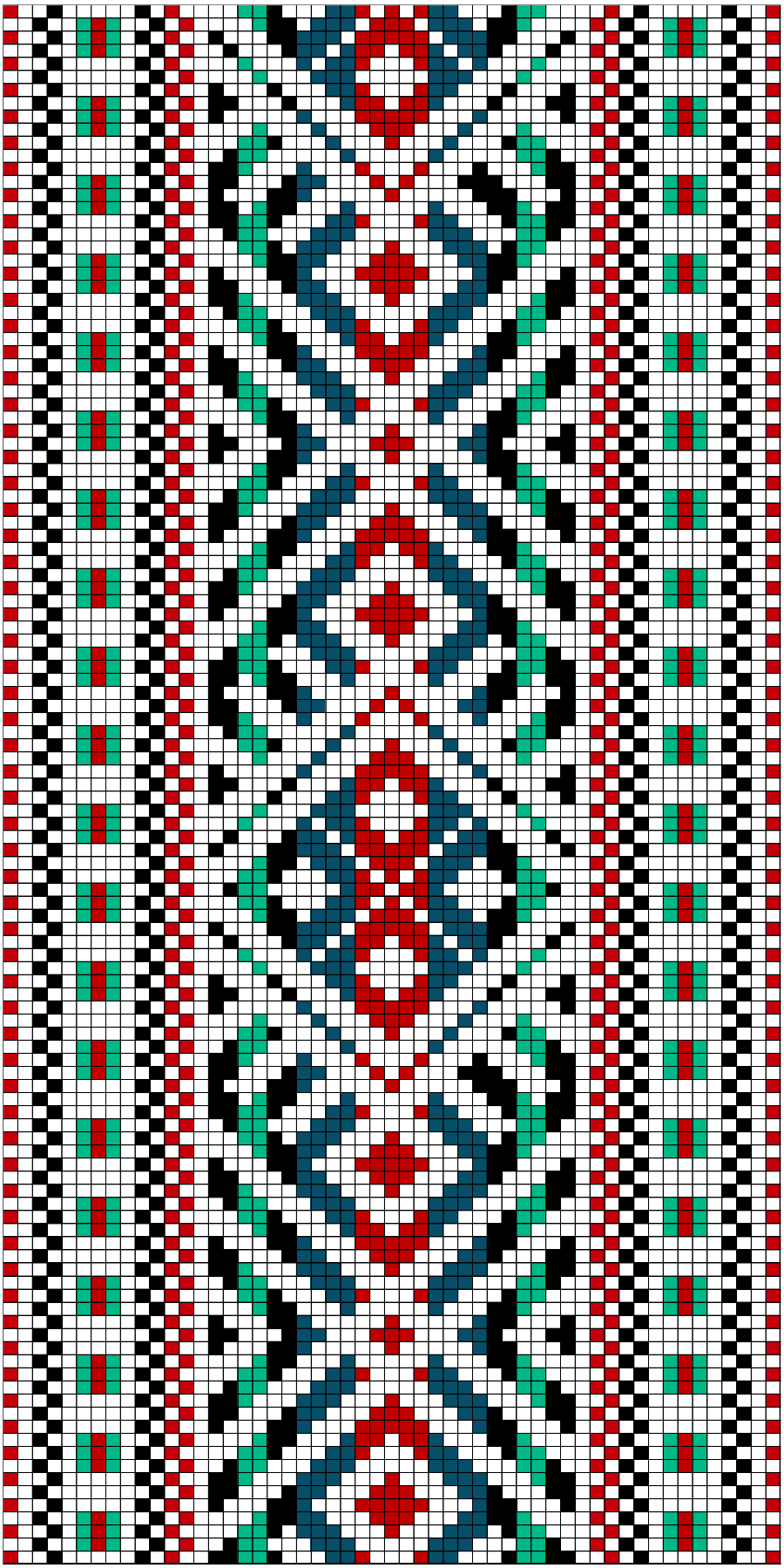

MUSTJALA ERM HM E 1421

11.MUSTJALA ERM HM E 1421

- **Materjal:** Punane, hele ereroheline, tumesinine ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 4,5 x 234 cm, narmad 19 cm.
- **Kirjeldus:** Mustjala.
- **Rakendus:**

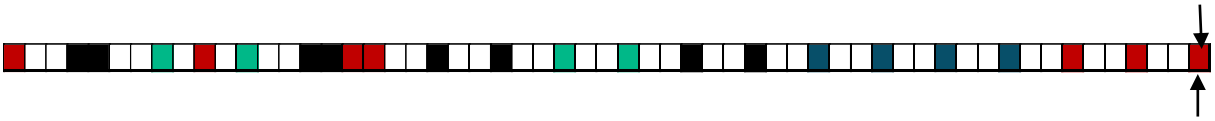

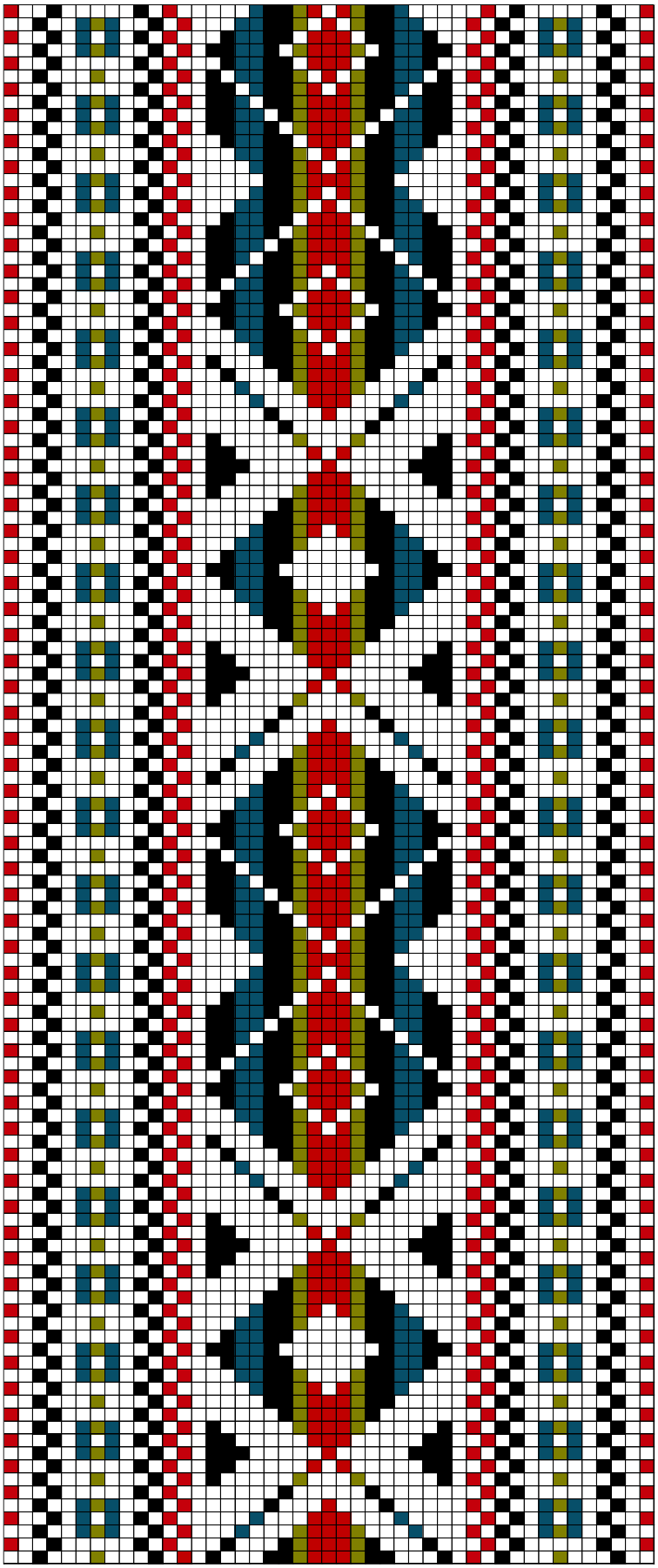

MUSTJALA ERM 12289

12. MUSTJALA ERM 12289

- **Materjal:** Pruun, samblaroheline, tumesinine ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 4,8 x 67 cm (katke).
- **Kirjeldus:** Mustjala. Koesoo talu, Panga küla. Üleandja: Jalak, Mare.
- **Rakendus:**

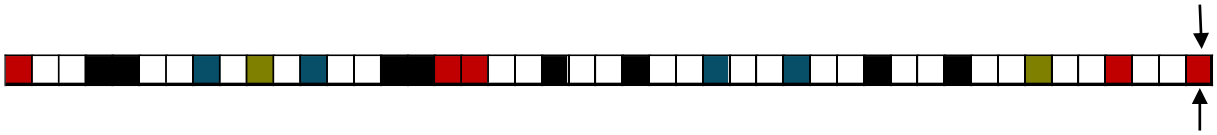

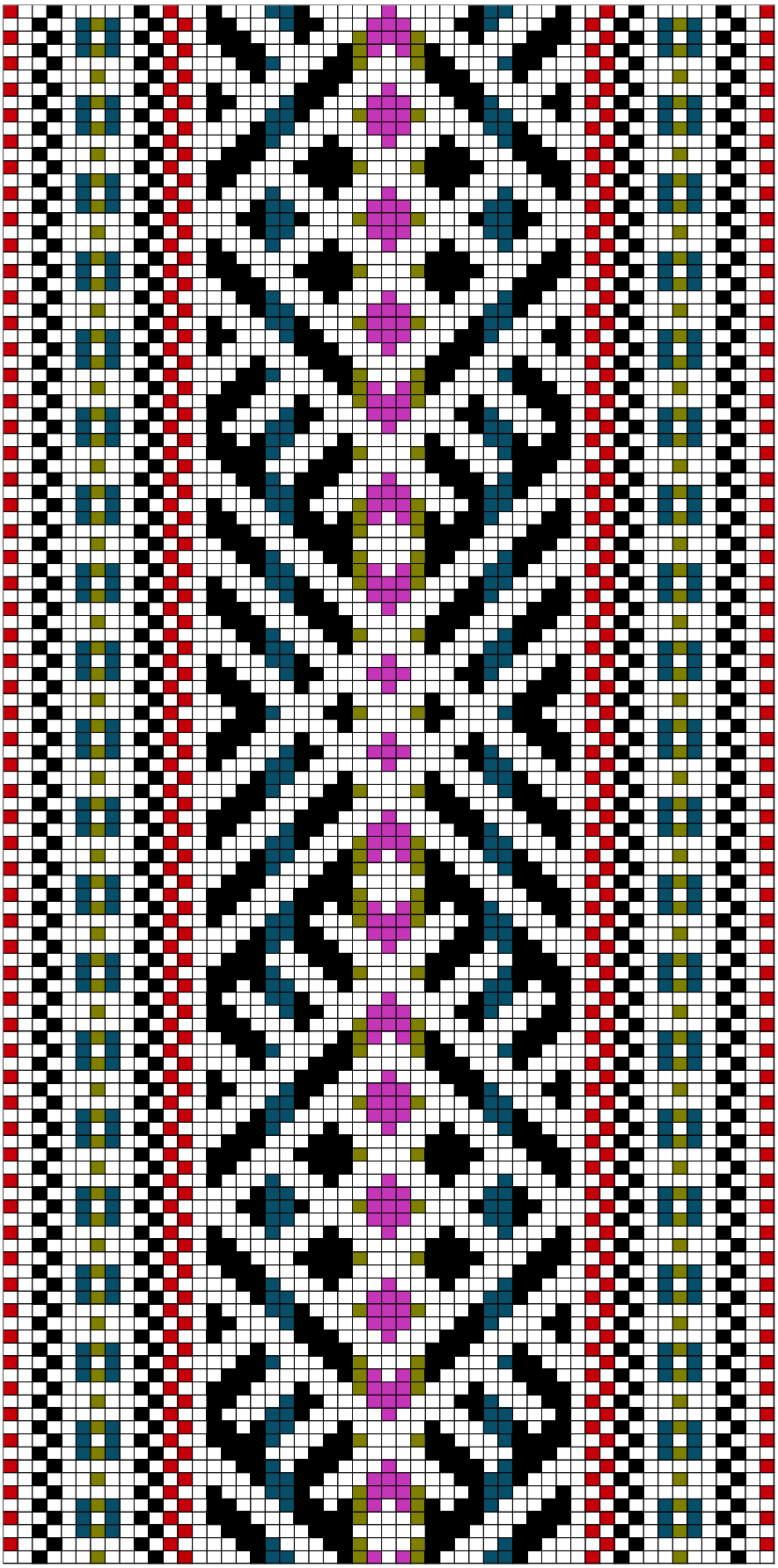

MUSTJALA ERM A 290:815

13.MUSTJALA ERM A 290:815

- **Materjal:** Pruun, roheline, tumesinine, roosakaslilla ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5,3 x 264 cm, narmad 14,5 cm kuues palmikus otstest ühendatud.
- **Kirjeldus:** Mustjala.
- **Rakendus:**

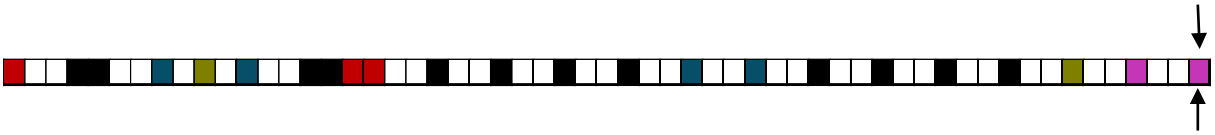

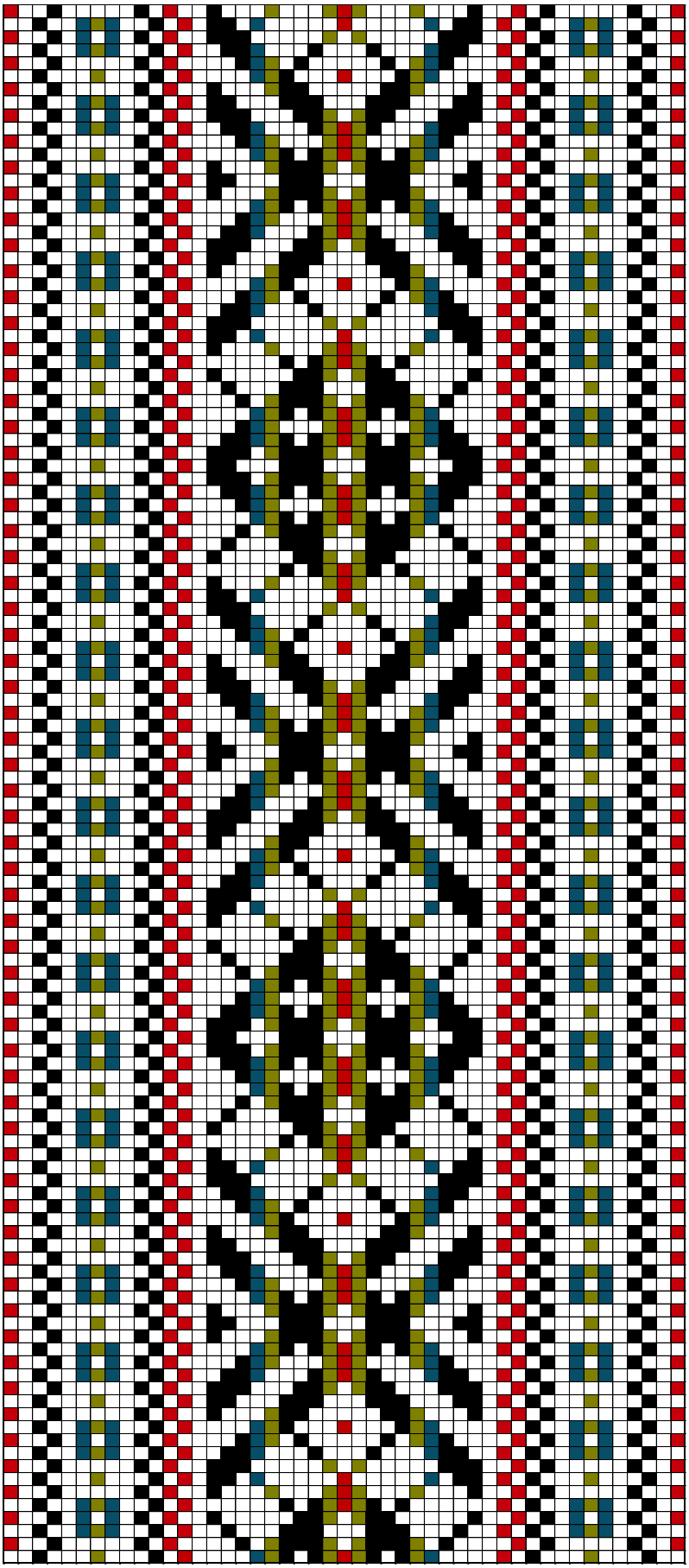

MUSTJALA ERM A 290:849

14.MUSTJALA ERM A 290:849

- **Materjal:** Pruun, roheline, tumesinine ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 4,3 x 72 cm, narmad 14 cm viies palmikus otstest ühendatud.
- **Kirjeldus:** Mustjala.
- **Rakendus:**

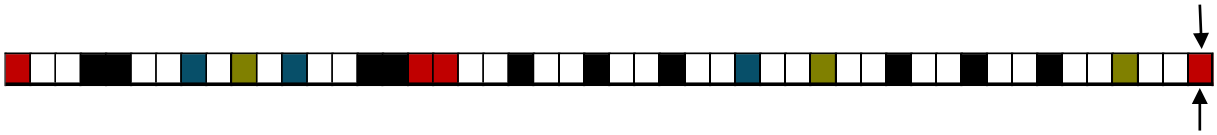

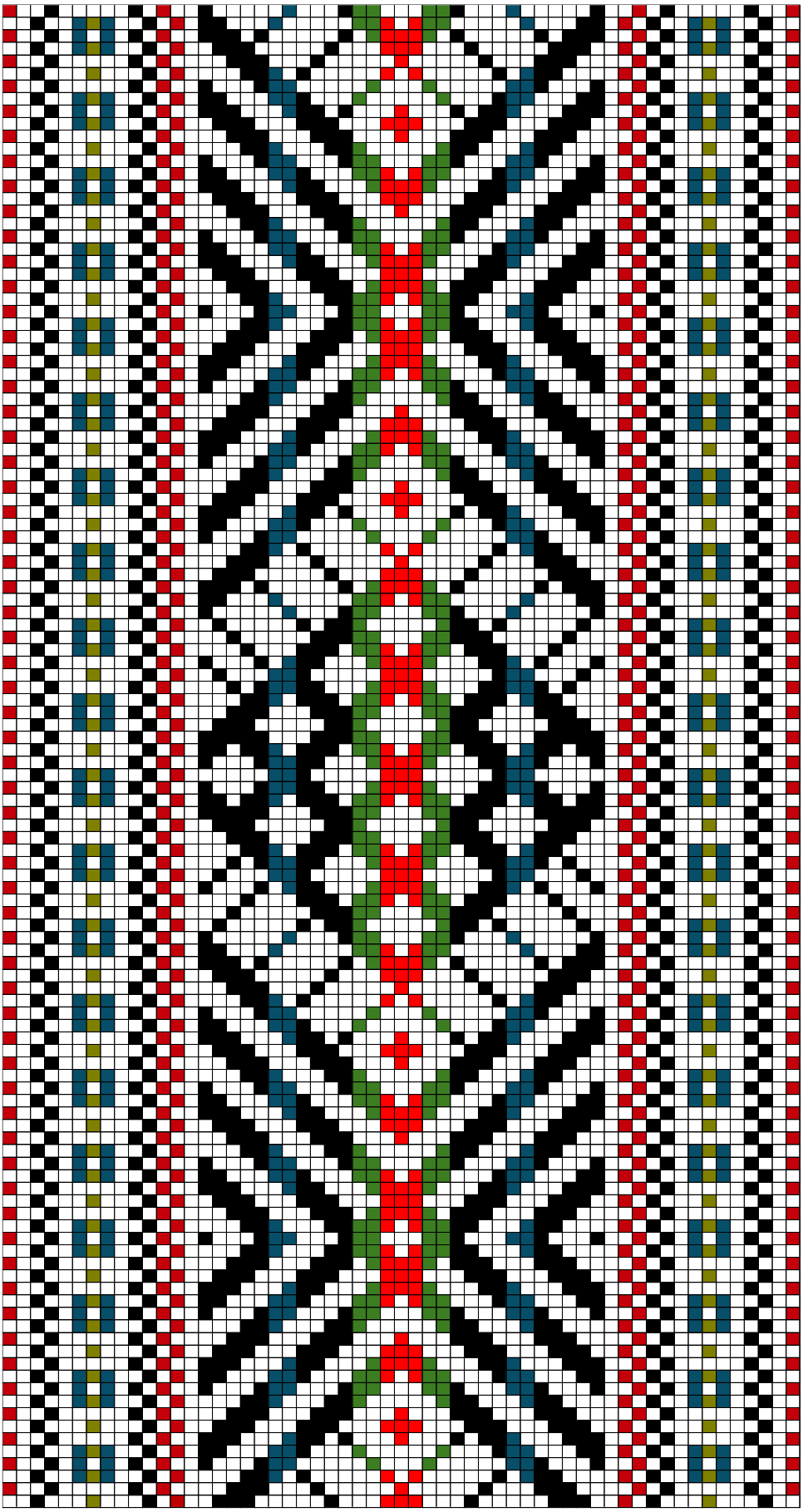

MUSTJALA ERM A 290:850

15.MUSTJALA ERM A 290:850

- **Materjal:** Punane, tumepunane, roheline, tumesinine ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5 x 130 cm, narmad 15,5 cm viies palmikus.
- **Kirjeldus:** Mustjala.
- **Rakendus:**

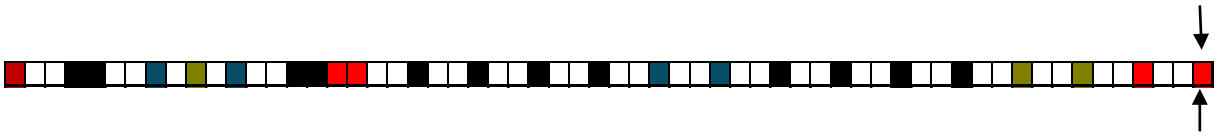

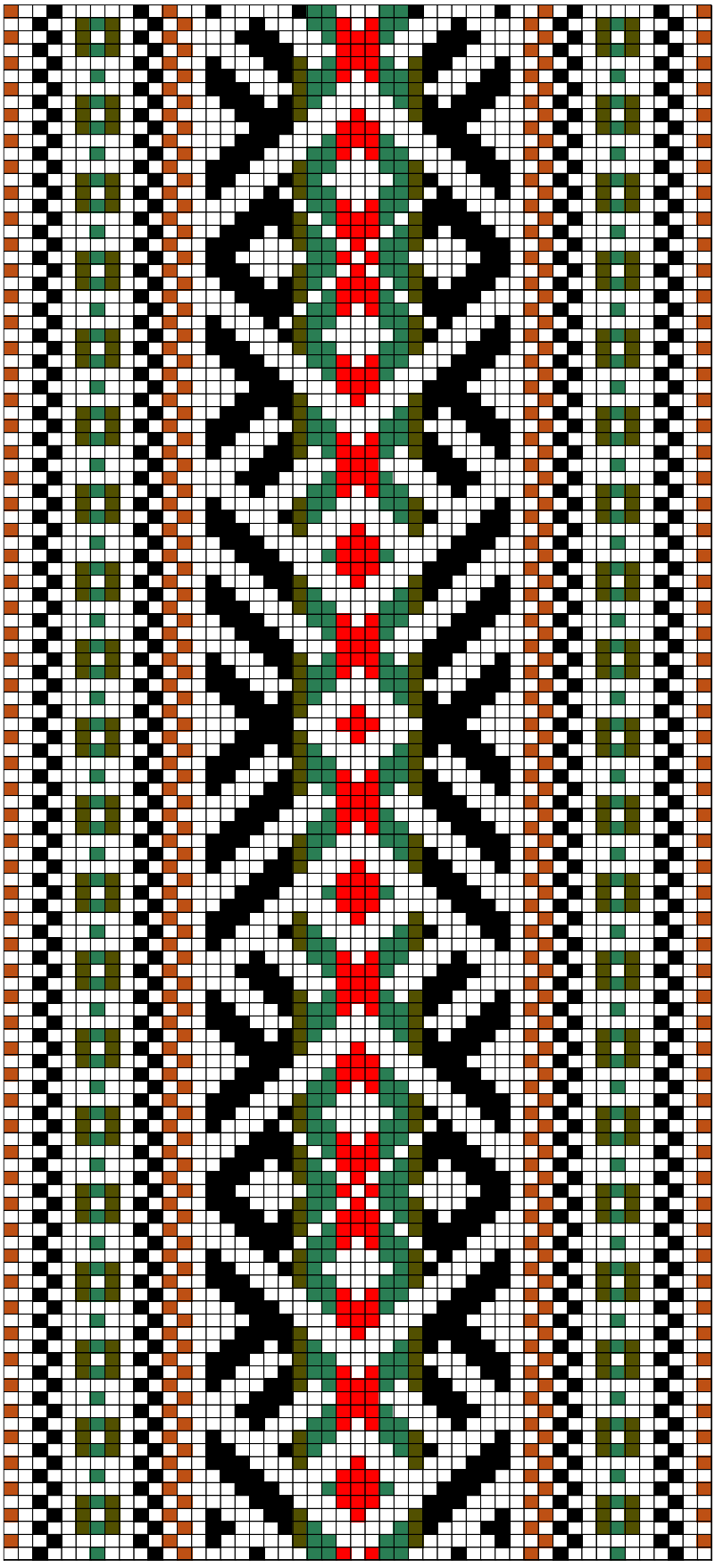

MUSTJALA ERM A 290:851

16.MUSTJALA ERM A 290:851

- **Materjal:** Punane, pruun, pruunikas roheline, hallikasroheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5 x 80 cm (katke), narmad 14 cm kuues palmikus otsad ühendatud.
- **Kirjeldus:** Mustjala.
- **Rakendus:**

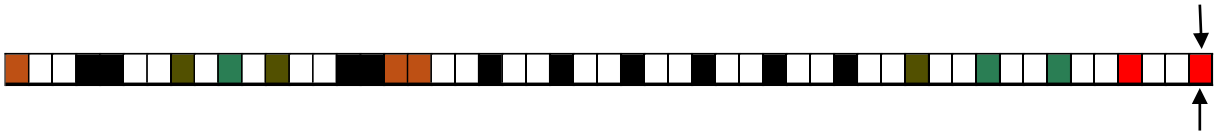

MUSTJALA ERM A 290:908

17. MUSTJALA ERM A 290:908

- **Materjal:** Punane, roheline ja must villane lõng ning taustalõim ja kude linane.
- **Mõõdud:** 4,8 x 203 cm, narmad 16,5 cm palmitsetud seitsmeks haruks.
- **Kirjeldus:** Mustjala khk.
- **Rakendus:**

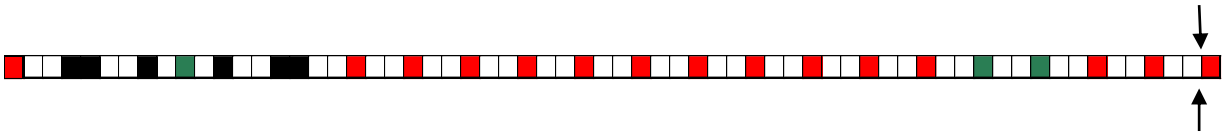

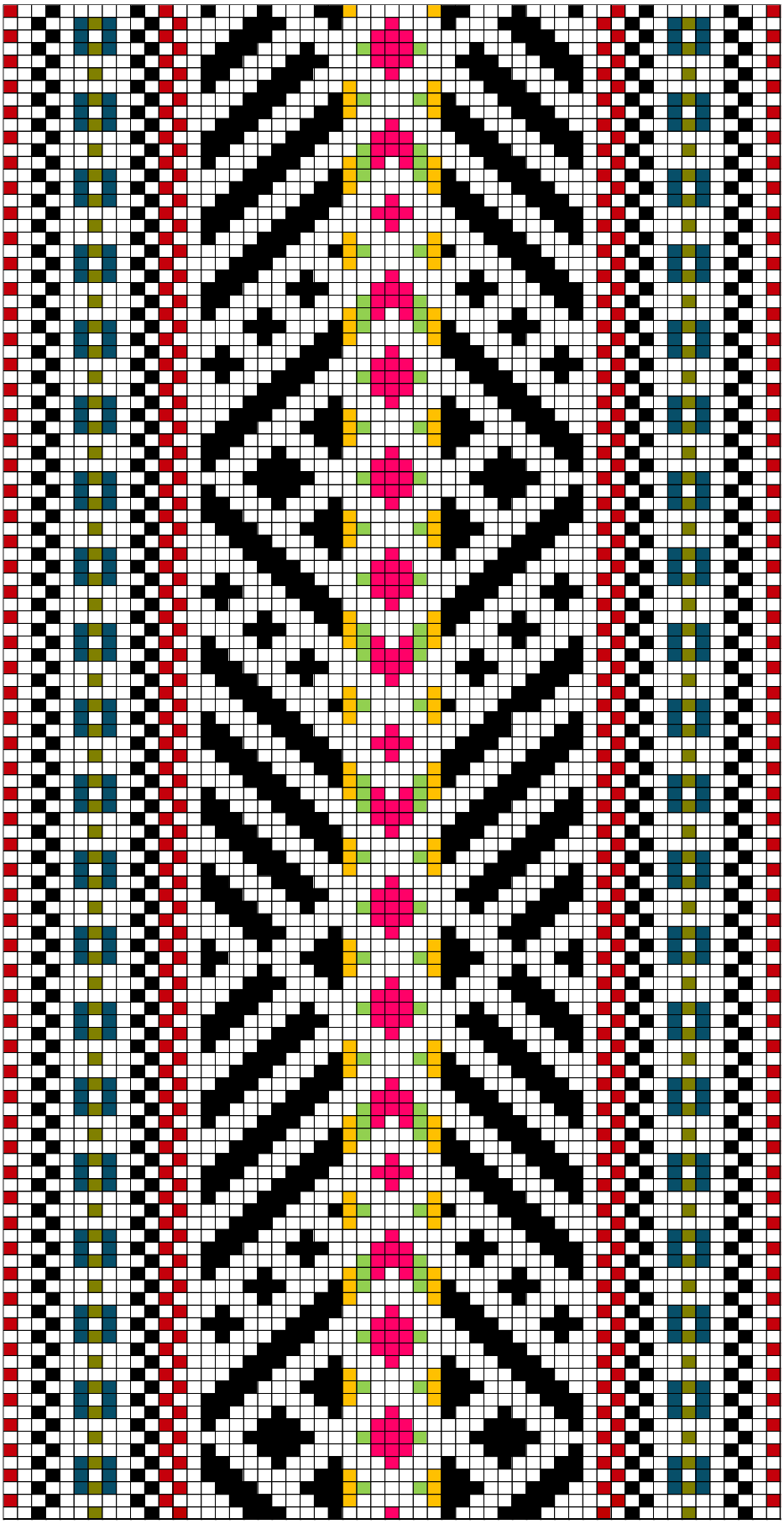

MUSTJALA ERM A 290:910

18.MUSTJALA ERM A 290:910

- **Materjal:** Roosakaspunane, kollane, tumedam punane, heleroheline, tumesinine, tumeroheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5 x 250 cm, narmad 8,5 cm palmitsetud kuueks haruks, mis omavahel ühendatud. palmikus otsad ühendatud.
- **Kirjeldus:** Mustjala khk.
- **Rakendus:**

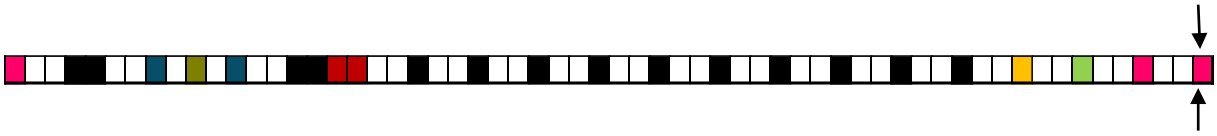

MUSTJALA ERM 16692

19.MUSTJALA ERM 16692

- **Materjal:** Punane, pruun, pruunikas roheline, hallikasroheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 6 x 26 cm (katke), narmad 7 cm viies põimitud harus.
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk. Üleandja: Meets, Miina.
- **Rakendus:**

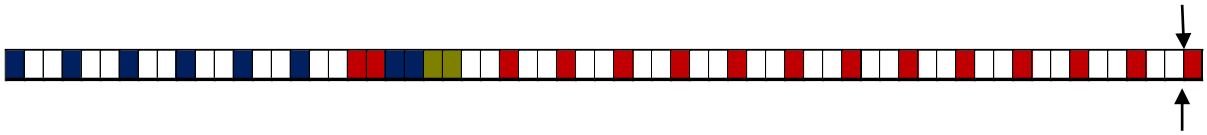

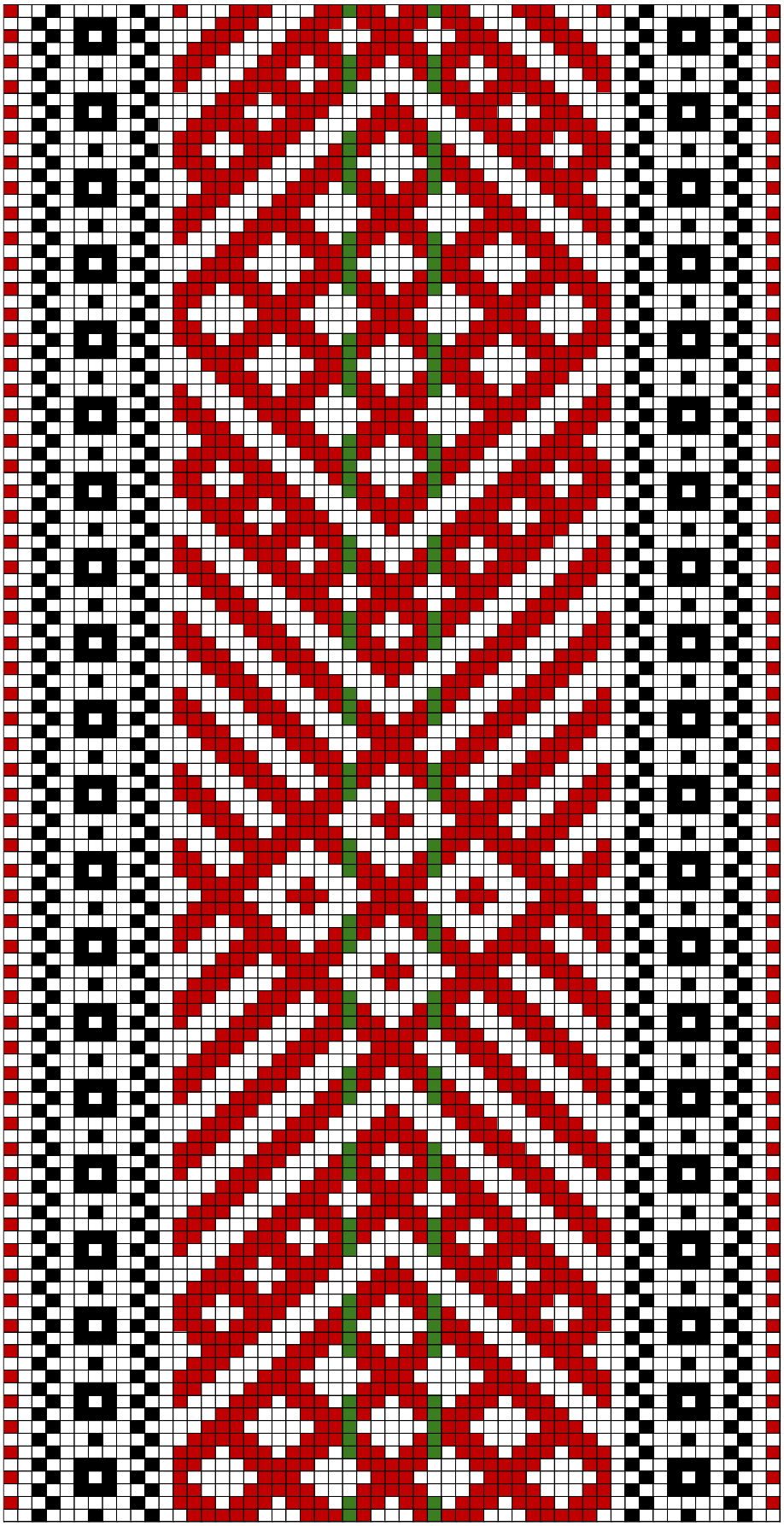

MUSTJALA ERM A 290:912

20.MUSTJALA ERM A 290:912

- **Materjal:** Punane, roheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5,7 x 268 cm, narmad 10,5 cm kuues palmitsetud harus.
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk.
- **Rakendus:**

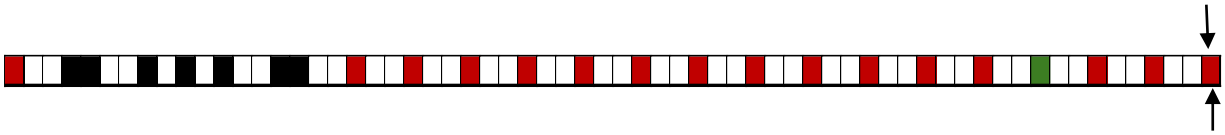

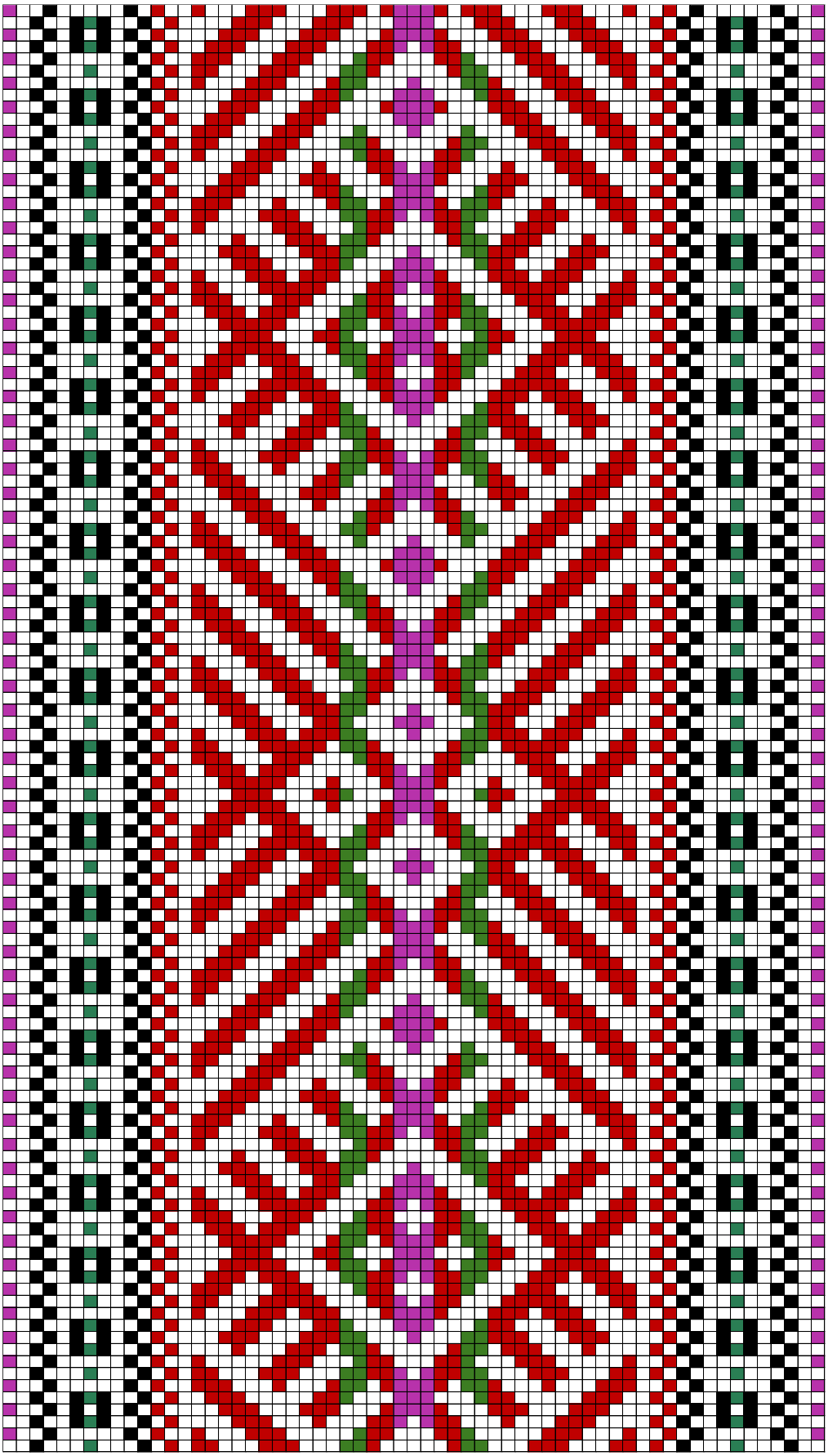

MUSTJALA ERM A 290:1046

21.MUSTJALA ERM A 290:1046

- **Materjal:** Punane, roheline, punakas lilla ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5, x 174 cm, narmad 14 cm seitsmes palmitsetud harus.
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk.
- **Rakendus:**

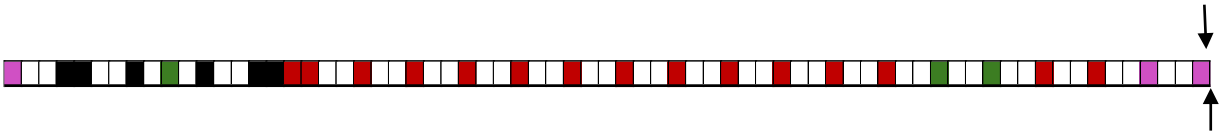

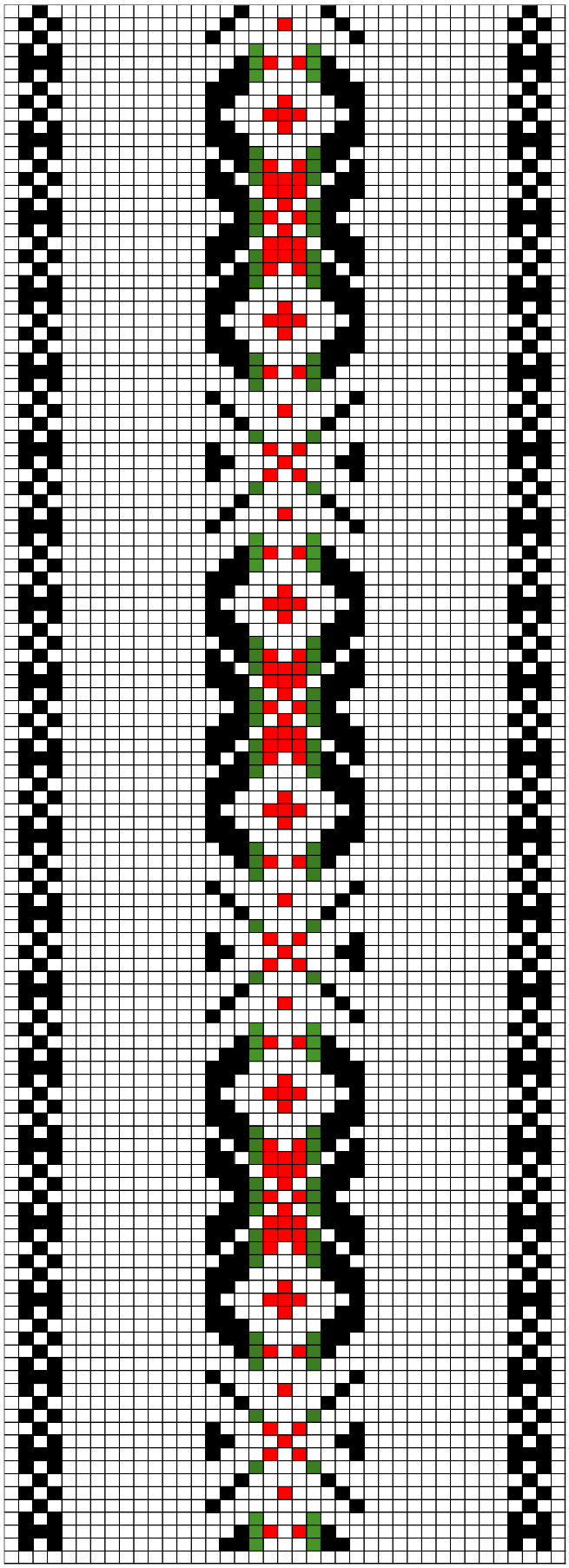

MUSTJALA ERM A 290:1105

22.MUSTJALA ERM A 290:1105

- **Materjal:** Punane, roheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 4,7 x 88 cm, narmad 16 cm on mähitud kuueks haruks.
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk. Poiste kirivöö.
- **Rakendus:**

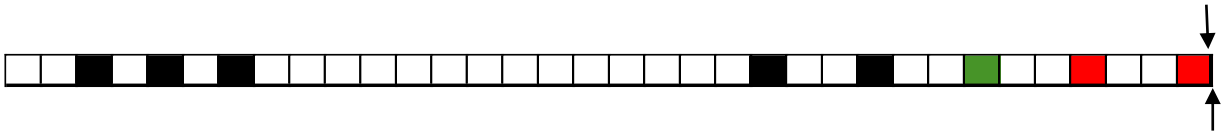

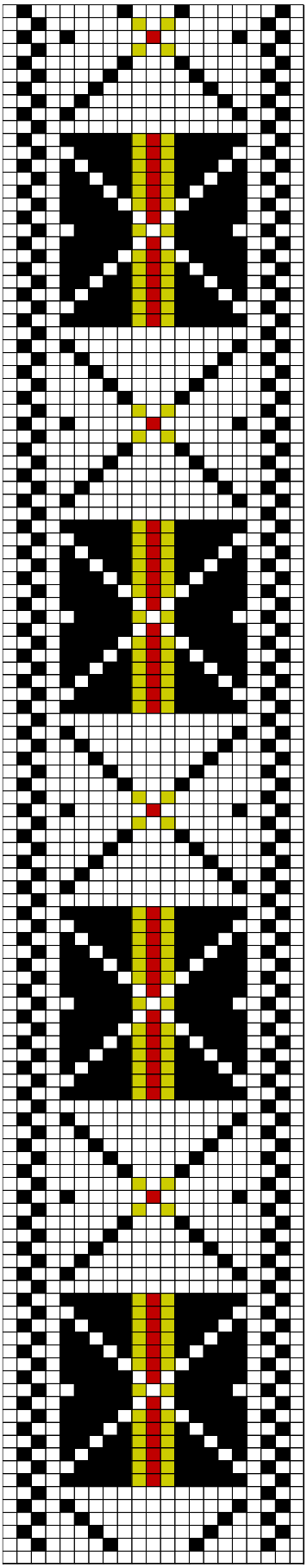

MUSTJALA ERM A 290:1110

23.MUSTJALA ERM A 290:1110

- **Materjal:** Punane, roheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 2,5 x 29 cm (katke).
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk.
- **Rakendus:**

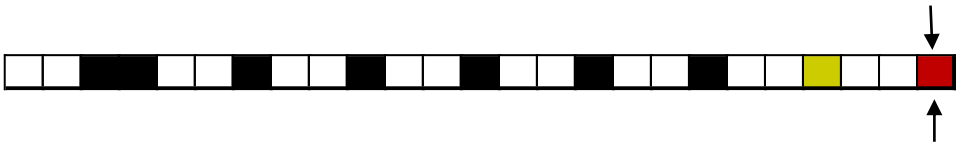

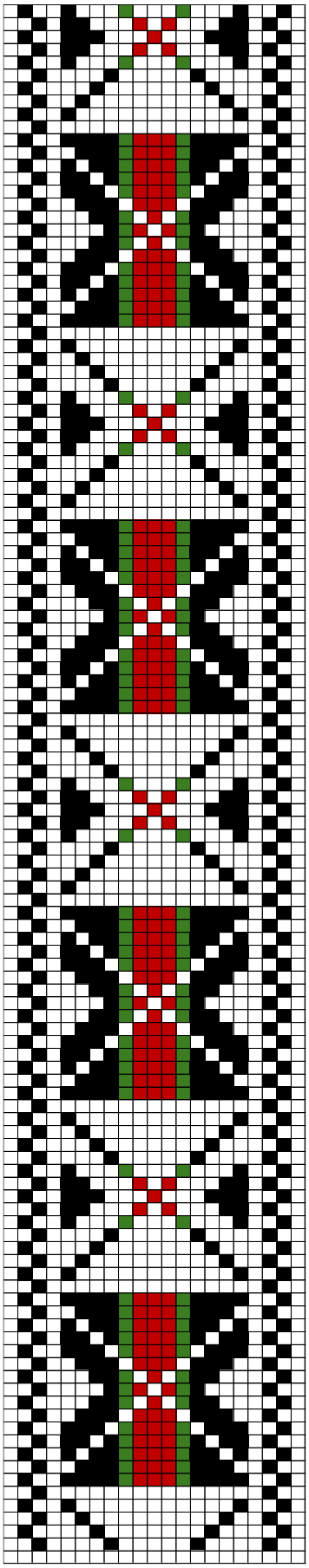

MUSTJALA ERM A 290:1113

24.MUSTJALA ERM A 290:1113

- **Materjal:** Punane, roheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 2 x 51 cm (katke).
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk.
- **Rakendus:**

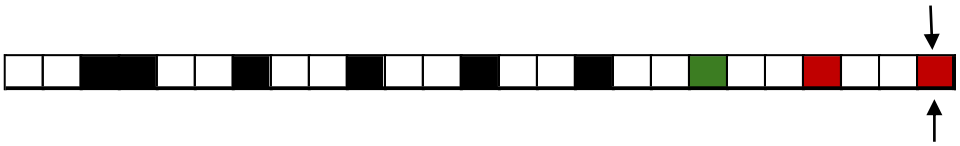

MUSTJALA ERM A 316:135

25.MUSTJALA ERM A 316:135

- **Materjal:** Punane, roheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5,6 x 241 cm, narmad 14 cm on seitsmes palmikus.
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk. Üleandja: Aigu, Eeva.
- **Rakendus:**

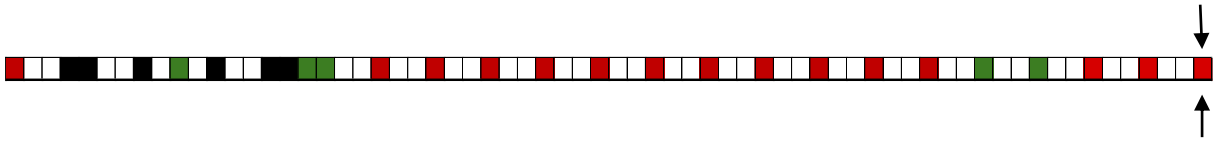

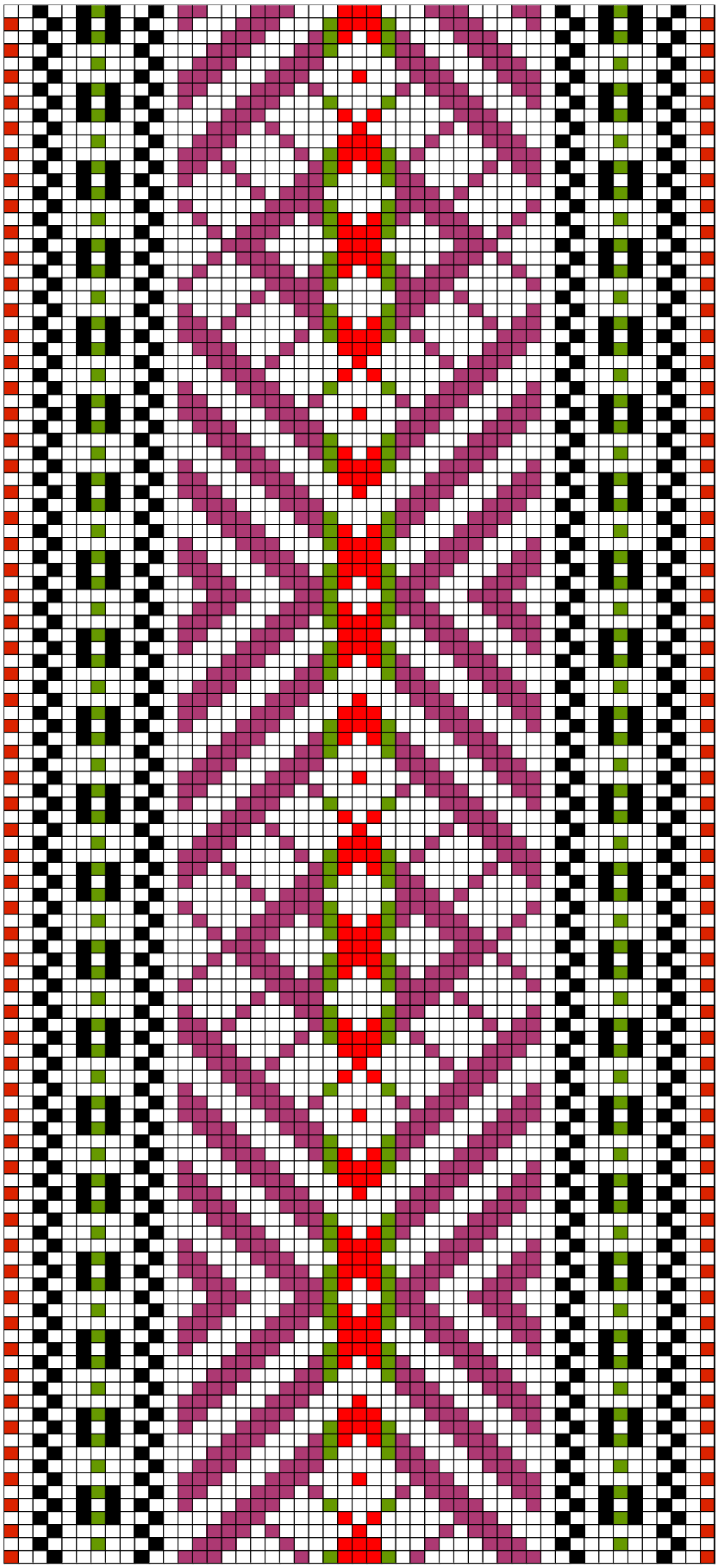

MUSTJALA ERM A 316:139

26.MUSTJALA ERM A 316:139

- **Materjal:** Peedipunane, punane, roheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5,5 x 223 cm, narmad 15 cm on kuues palmikus (otstest ühendatud).
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk.
- **Rakendus:**

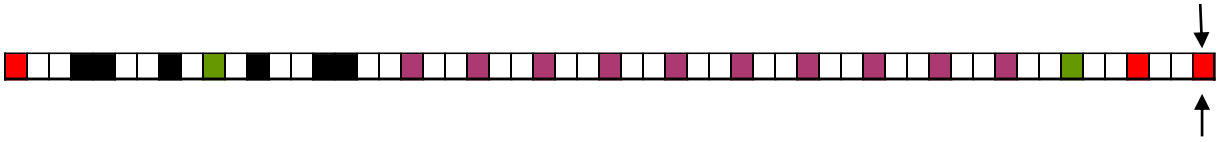

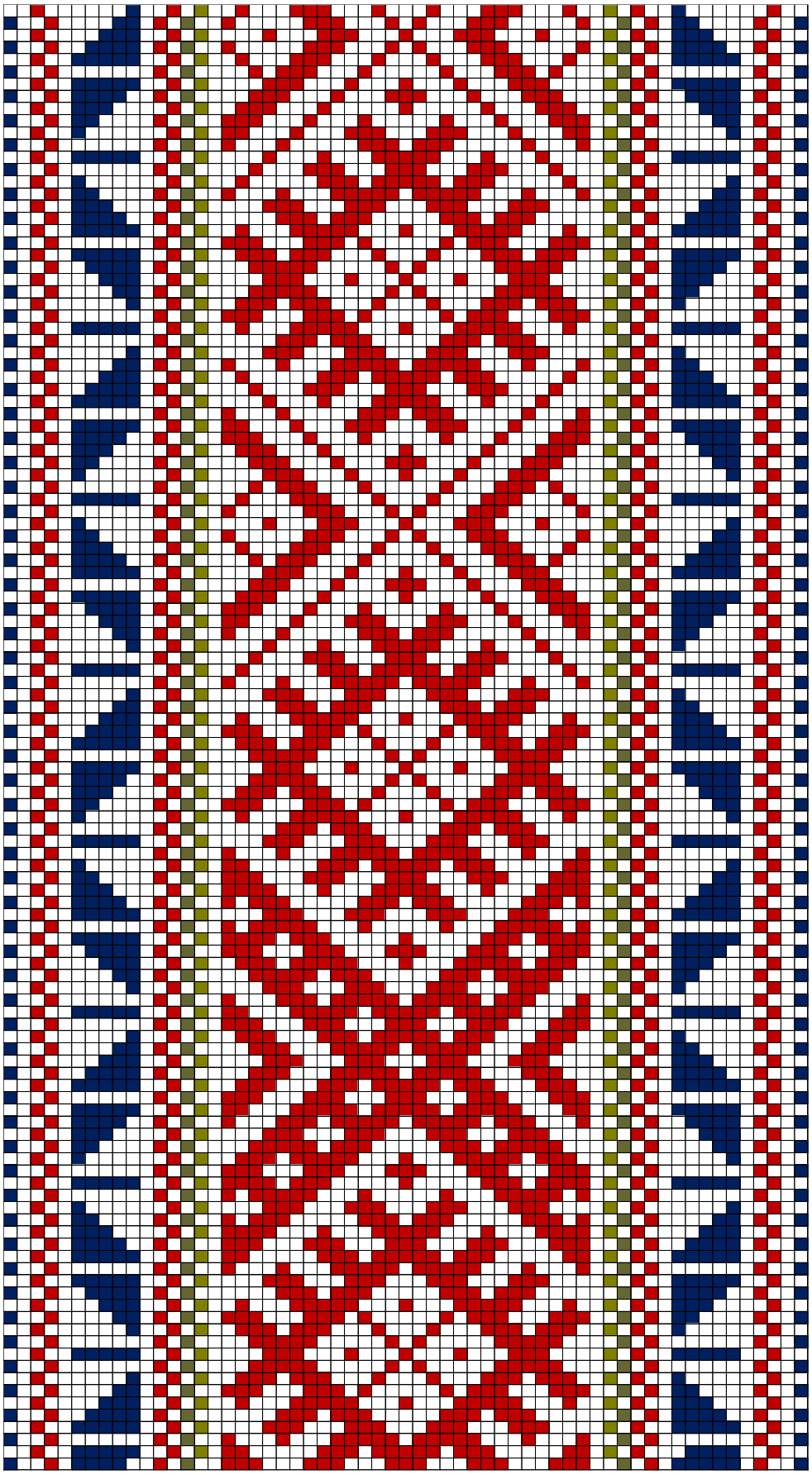

MUSTJALA ERM A 316:144

27.MUSTJALA ERM A 316:144

- **Materjal:** Madarapunane, roheline, sinepikollane ja tumesinine villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 6,4 x 42 cm, narmad 8 cm on kaheksas palmikus.
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk.
- **Rakendus:**

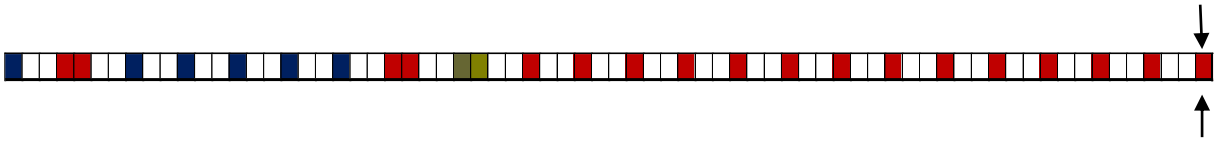

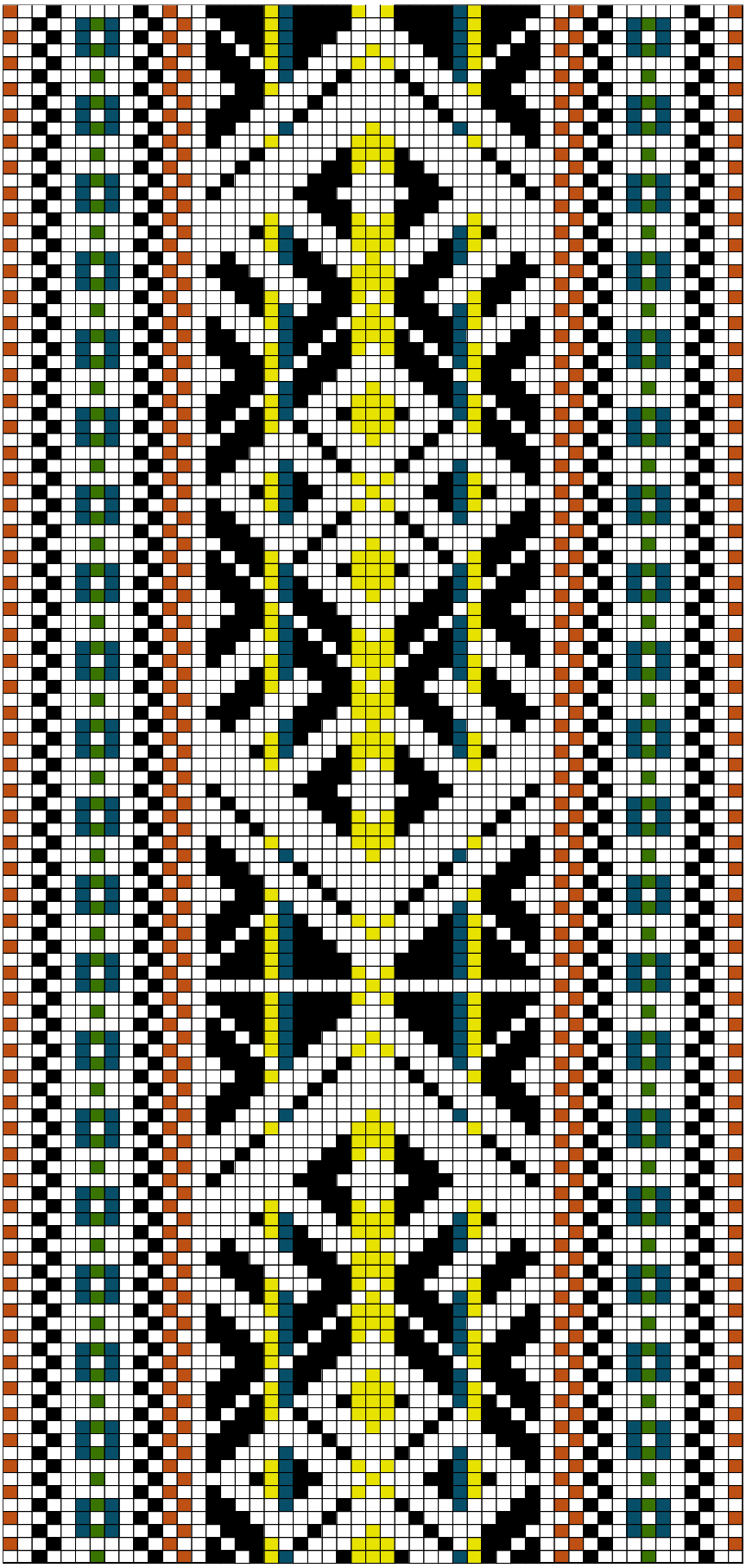

MUSTJALA ERM A 316:157

28.MUSTJALA ERM A 316:157

- **Materjal:** Pruun, roheline, kollane, must ja tumesinine villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5 x 51 cm (katke), narmad 15 cm on kaheksas palmikus.
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk.
- **Rakendus:**

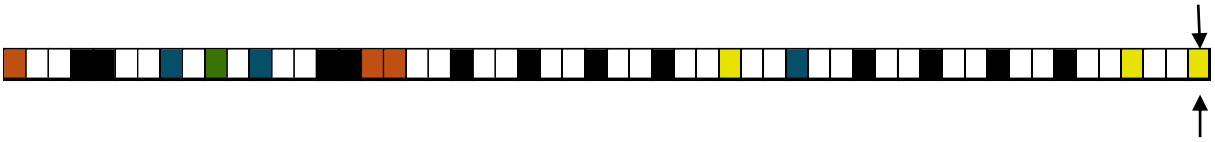

MUSTJALA ERM A 316:159

29.MUSTJALA ERM A 316:159

- **Materjal:** Punane, roheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 6 x 245 cm, narmad 13 cm on kuues palmikus.
- **Kirjeldus:** Valmistatud Mustjala khk.
- **Rakendus:**

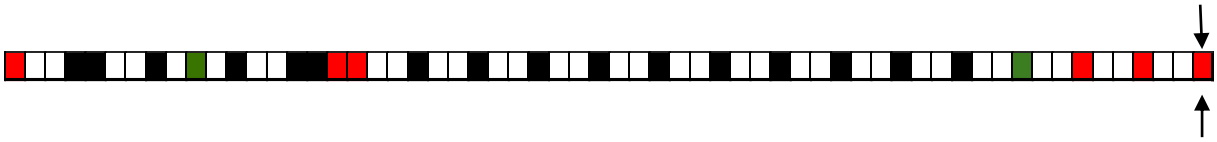

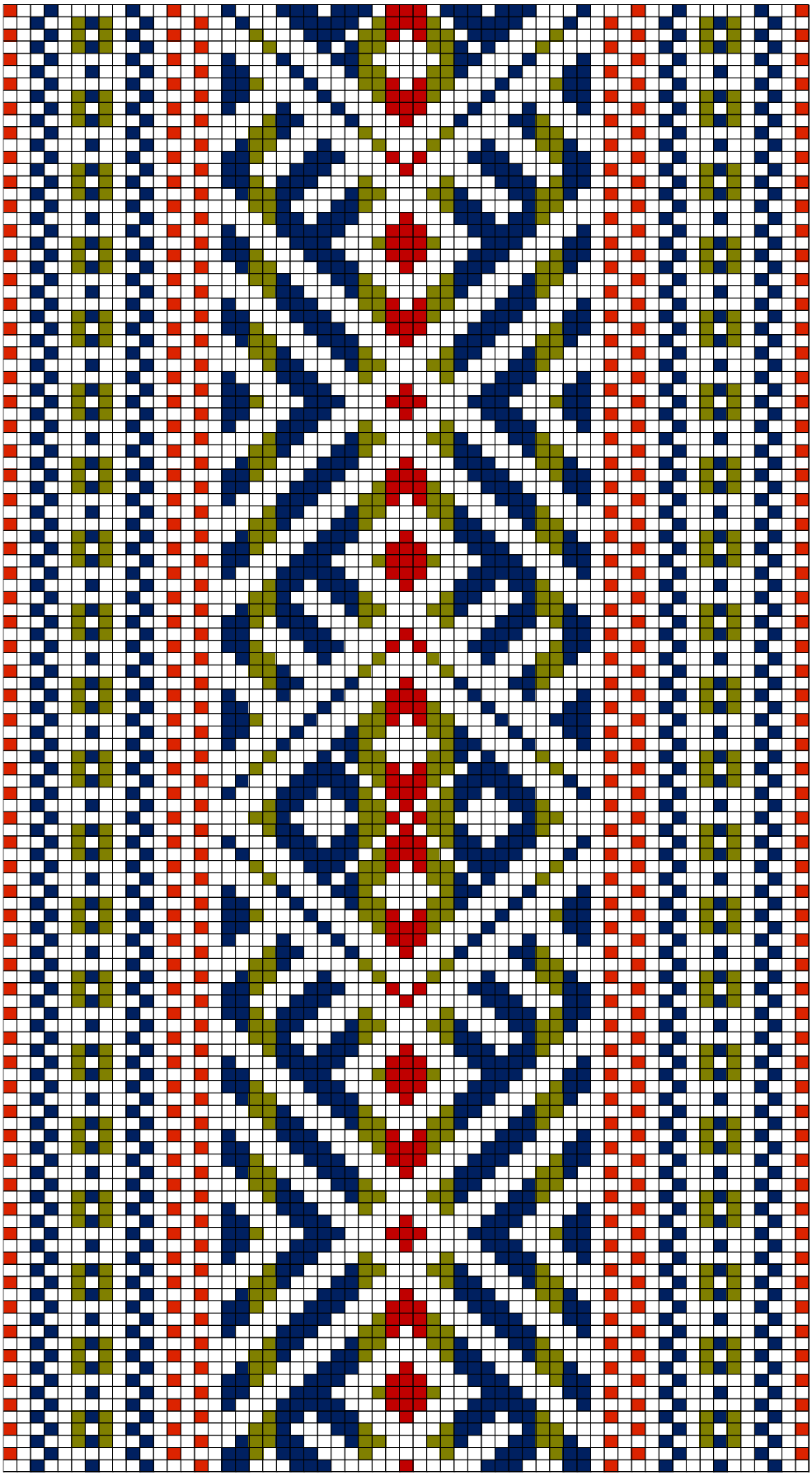

MUSTJALA ERM A 885:91

30.MUSTJALA ERM A 885:91

- **Materjal:** Punane, oliivroheline ja tumesinine villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5 x 268 cm, narmad 18 cm on viies põimitud harus, otsad ühendatud.
- **Kirjeldus:** Mustjala khk, valmistas Runge, Ene Torontos.
- **Rakendus:**

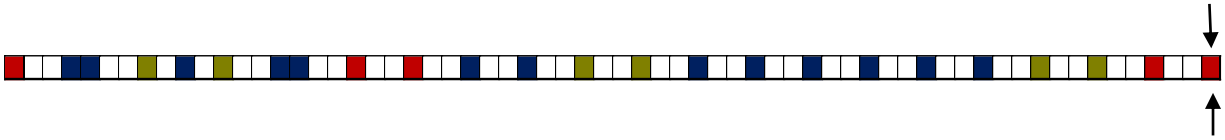

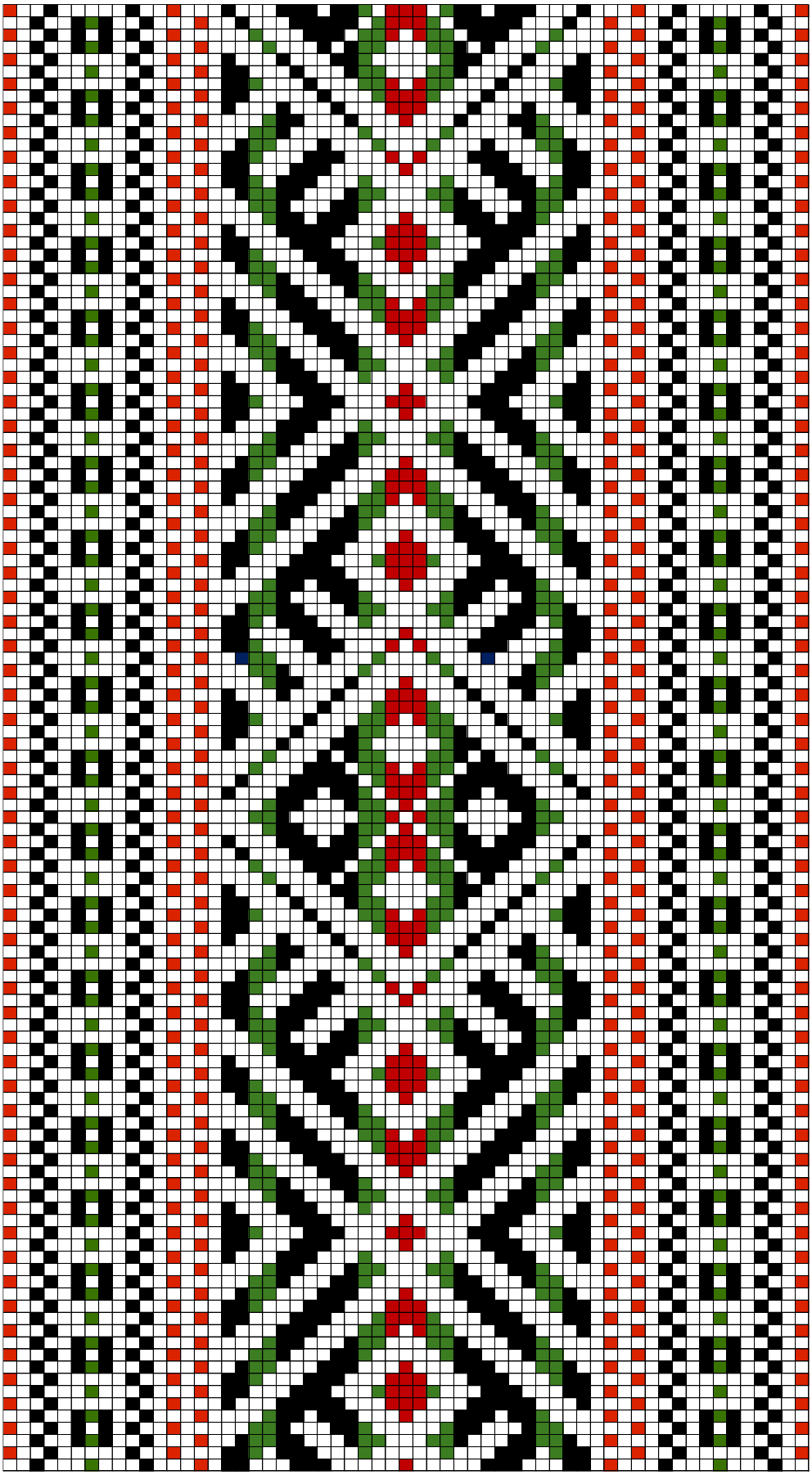

MUSTJALA ERM A 885:92

31.MUSTJALA ERM A 885:92

- **Materjal:** Punane, roheline ja must villane lõng, taustalõim ja kude puuvillane.
- **Mõõdud:**. 5 x 302 cm, lahtised narmad 19 cm.
- **Kirjeldus:** Mustjala khk, valmistas Arget, Elisabeth Torontos.
- **Rakendus:**

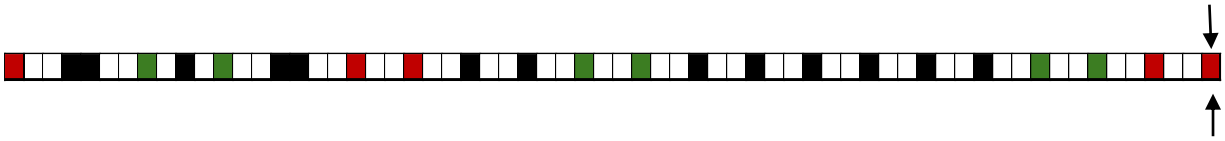

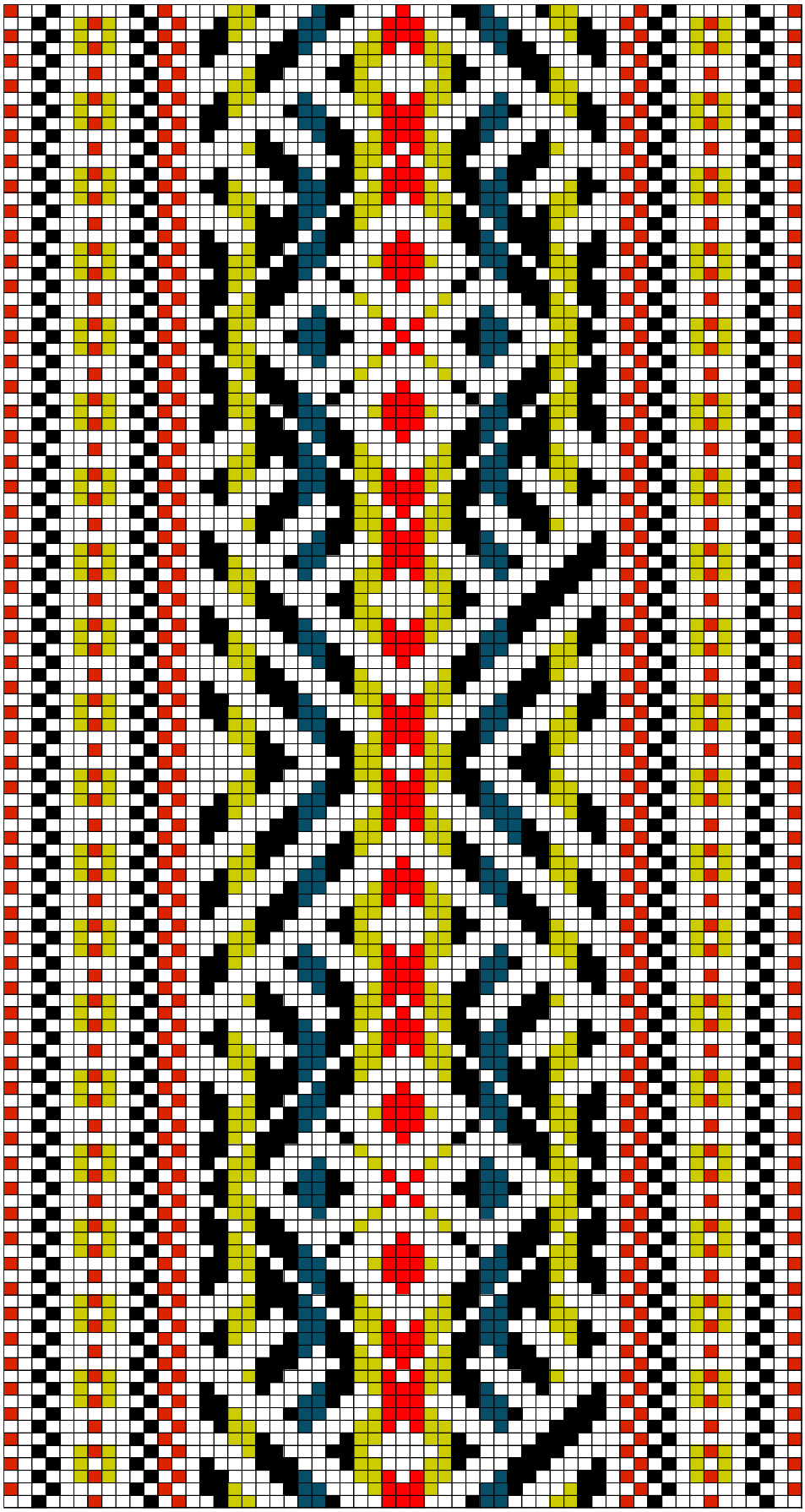

MUSTJALA ERM A 927:22

32. MUSTJALA ERM A 927:22

- **Materjal:** Punane, roheline, tumesinine ja must villane lõng, taustalõim ja kude pruunikas linane.
- **Mõõdud:**. 6 x 245 cm, lahtised narmad 23 cm.
- **Kirjeldus:** Mustjala khk. F. Jaason lasi teha endale ca 1936. a. O/Ü Kodukäsitöös, käis sellega 1936. a laulupeol (pealtvaatajana). Üleandja: Bergman, Svea-Reet.
- **Rakendus:**

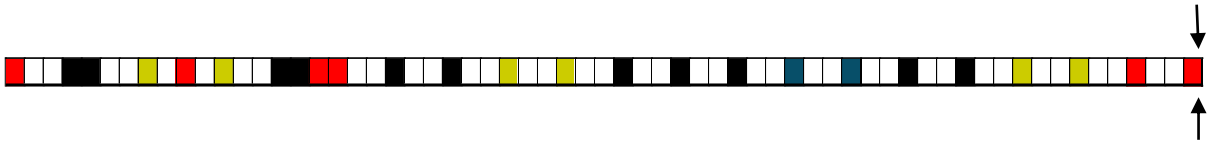

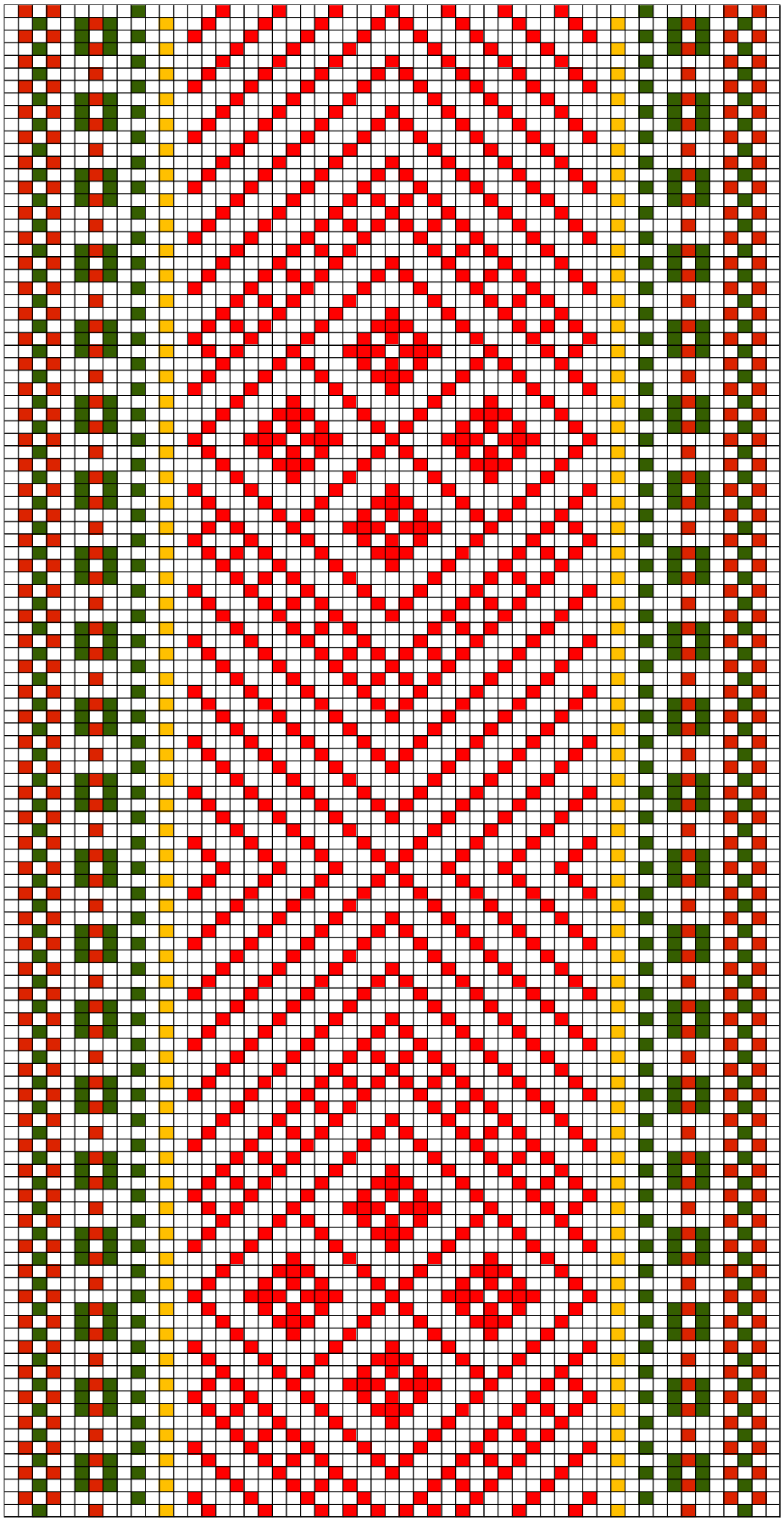

MUSTJALA ERM A 927:32

33.MUSTJALA ERM A 927:32

- **Materjal:** Punane, tumeroheline ja kollane villane lõng, taustalõim ja kude pruunikas linane.
- **Mõõdud:**. 5 x 137 cm, lahtised narmad 3 cm.
- **Kirjeldus:** Mustjala khk. F. Jaason lasi teha tütar Pille-Hellale ca 1936. a O/Ü Kodukäsitöös, kes käis nendega 1936. a laulupeol (pealtvaatajana). Valmistaja: OÜ Kodukäsitöö, üleandja: Bergman, Svea-Reet.
- **Rakendus:**

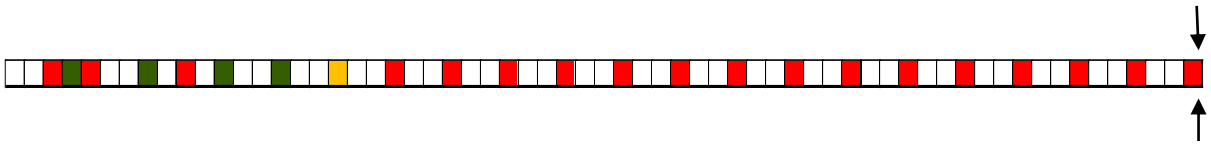

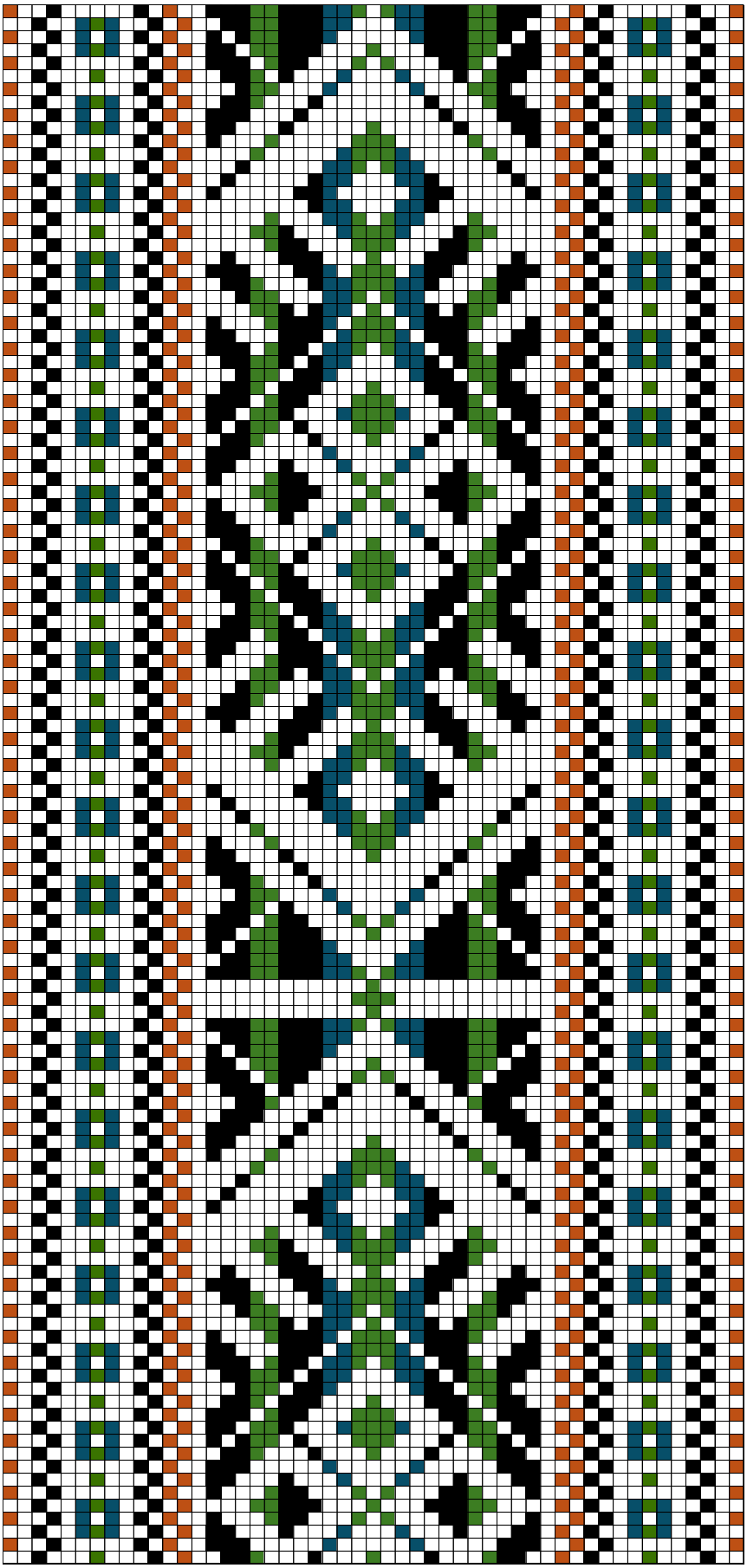

MUSTJALA ERM A 1020:52

34.MUSTJALA ERM A 1020:52
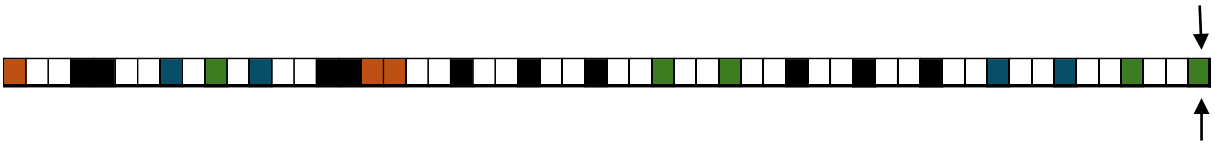
- **Materjal:** Pruun, tumeroheline, must ja sinine villane lõng, taustalõim ja kude pruunikas linane.
- **Mõõdud:**. 5 x 245 cm, põimitud narmad 11 cm seitsmes palmikus, otsad ühendatud..
- **Kirjeldus:** Mustjala khk.
- **Rakendus:**